Выходзіць з 20 снежня 1945 года

газета НАСТАЎНІЦКАЯ

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

№ 28 (5359)
Аўторак,
5 сакавіка
2002 года

Настаўнік не толькі рэтранслятар ведаў

На мінулым тыдні адбылося чарговае пасяджэнне Савета БДПУ імя Максіма Танка. Наім ішла размова пра сістэму практычнай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў ва ўмовах універсітэцкай педагагічнай адукацыі.

Яго пачатак быў, можна сказаць, урачыстым дзействам - своеасаблівым пралогам. Рэктар універсітэта акадэмік Леанід Ціханаў прадаставіў слова сакратару савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў, адказнай супрацоўніцы Міністэрства адукацыі Ніне Пташнік. Яна агучыла імёны і прозвішчы студэнтаў універсітэта - пераможцаў чарговага тура Рэспубліканскага конкурсу "Беларусь у XXI стагоддзі".

Ніна Уладзіміраўна запрасіла рэктара асісціраваць у пачэснай місіі - прадметным уганараванні юных талентаў.

Хто ж атрымаў дыпломы конкурсу і адпаведнае матэрыяльнае ўзнагароджанне? Цудоўная пяцёрка студэнтак - Ала Дубіцкая, Надзея Кашляк, Жэня Крукава, Рыма Чарапко, Вікторыя Якаўлева.

Як зазначыў загадчык кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі, доктар гістарычных навук Аляксандр Каваленя, конкурсныя работы студэнтак вызначаюцца творчым падыходам, грунтоўнай дасведчанасцю ў прадмеце выбранай тэмы (грамадазнаўчы ўхіл).

Зразумела, былі адзначаны і навуковыя кіраўнікі студэнтаў - выкладчыкі універсітэта Ганна Базылева, Святлана Альшэўская, Генадзь Жылінскі, Валянціна Зінчанка, Надзея Паўлава, Святлана Цернevая. Ды і Аляксандр Аляксандравіч, які непасрэдна адказвае ў навучальнай установе за арганізацыю конкурсу, быў справядліва і заслужана ўганараваны.

Адным словам, адмысловы эмацыянальны зарад не мог не надаць пасяджэнню дзелавога характару.

Валерый Талкачоў, прарэктар па вучэбнай рабоце і міжнародных сувязях, засяродзіў увагу прысутных на тым, што практычная падрыхтоўка з'яўляецца неад'емнай часткай вучэбна-выхаваўчага працэсу, галоўнейшым кампанентам прафесійнай падрыхтоўкі выкладчыкаў школы.

Творча аб'яднаць сучасныя тэарэтычныя веды ў галіне педагогікі, псіхалогіі, спецыяльных методык, атрыманыя студэнтамі падчас аўдыторных заняткаў, з практычнымі навыкамі і падыходамі да арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу - гэта зарука паспяховай падрыхтоўкі будучых спецыялістаў.

Тым больш гэта важна, што будзе садзейнічаць пашырэнню і паглыбленню навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнтаў з улікам пераходу на універсітэцкі ўзровень падрыхтоўкі.

У прапанаваным увазе Валерый Іванавіч зазначыў, што ў сучасных умовах універсітэцкай адукацыі сістэма практычнай падрыхтоўкі будучага настаўніка павінна ўключаць у сябе не толькі элементы традыцыйных практычных заняткаў ва ўстановах адукацыі, але і фарміраваць кампаненты творчай, пошукава-прыкладной дзейнасці настаўніка, выпрацоўваць уменні і навыкі дзеянняў нават у складанай абстаноўцы, выкарыстоўваць веды ў непрадказальных абставінах. З рэтранслятара ведаў настаўнік павінен ператварыцца ў арганізатара вучэбнай дзейнасці школьнікаў, у памочніка і добрага дарадцу, які рэалізуе творчы падыход, здольны прымаць у кожным канкрэтным выпадку нестандартныя рашэнні.

Валерый Талкачоў прааналізаваў матэрыялы практычнай падрыхтоўкі будучых педагогаў, атрыманых спецыяльна арганізаванай камісіяй падчас праверкі работы факультэтаў у гэтым напрамку.

У арганізаваным указе Савета дакладзе Валерый Іванавіч засяродзіў увагу прысутных на шэрагу задач, якія калектыў універсітэта абавязаны вырашыць.

Гэта, у сваю чаргу, выклікала патрэбу ў многіх дэканаў, загадчыкаў кафедраў, выкладчыкаў выказацца па сутнасці закранутых пытанняў.

Канструктыўнасцю прапаноў, аналітычным падыходам да практыкі падрыхтоўкі будучых настаўнікаў ва ўмовах шматузроўневай педагагічнай адукацыі вызначаліся выступленні дэкана факультэта беларускай філалогіі і культуры Аляксандра Лугоўскага, прафесара кафедры педагогікі Мікалая Міцкевіча, рэктара Мінскага гарадскога інстытута павышэння кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі Наталлі Крыловай, прафесара кафедры прыкладной матэматыкі і інфарматыкі Ірыны Новік, педагога-практыка, намесніка дырэктара сярэдняй школы № 138 сталіцы Наталлі Стэцкай, загадчыка кафедры сурдапедагогікі Тамары Грыгор'евай і іншых.

Па прапанове рэктара універсітэта акадэміка Леаніда Ціханава было вырашана дапоўніць праект пастановы згодна з выказанымі заўвагамі і пажаданнямі.

Уладзімір НОВІК.

Весткі

Ініцыятар экскурсіі ў сталіцу - дэпутат

Дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Іван Семяненя пастаянна апякуецца станам адукацыі і асветы на Любаншчыне.

Нядаўна Іван Георгіевіч непасрэдна арганізаваў паездку ў сталіцу адораных, таленавітых вучняў раёна.

Школьнікі з Любаншчыны мелі сустрэчы з дэпутатамі Палаты прадстаўнікоў, атрымалі ад іх разнастайную інфармацыю аб рабоце парламентарыяў краіны.

Дзеці былі запрошаны на экскурсію на прадпрыемства "Дарыда", якое ўзначальвае калега Івана Георгіевіча па дэпутацкаму корпусу ў Палаце прадстаўнікоў Уладзімір Дзяléндзік, наведалі Палац Рэспублікі.

Вольга МЯДЗВЕДСКАЯ,
вучаніца сярэдняй школы № 1 Любані.

Усё большы размах набірае гайдаўскі рух на Беларусі, асноўнай задачай якога з'яўляецца выхаванне гарманічна развітай асобы дзяўчынкі-падлетка. На першым месцы - заняткі спортам, турызм. Падлеткі ўдзельнічаюць у міжнародных маладзёжных культурных акцыях, разнастайных праектах.

НА ЗДЫМКУ: малады педагог, лідэр гайдаў Марына Яфрэмава трэці год працуе настаўнікам пачатковых класаў у мінскай школе №141.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Конкурсы

"Руплійцы роднага слова"

Мерапрыемства задумвалася не толькі як конкурс, але і як урачыстае ўшанаванне настаўнікаў, выхавальнікаў, кіраўнікоў гурткоў, адным словам, усіх тых, хто беражэ і шануе родную мову, папулярызуе і прапагандуе спадчыну беларускага народа, выхоўвае юнае пакаленне ў духу нацыянальнай самасвядомасці і патрыятызму.

На першым этапе ўстановы адукацыі вылучылі сваіх прадстаўнікоў на раённы конкурс. Сярод 15 удзельнікаў пераважалі настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, але былі і настаўнікі гісторыі, пачатковых класаў, кіраўнікі гурткоў. Усе "руплiўцы" накіравалі ў аргкамітэт матэрыялы аб сваёй дзейнасці (альбомы, буклеты, фотаздымкі, распрацоўкі ўрокаў).

Напярэдадні выніковай канферэнцыі журы разгледзела прадстаўленыя матэрыялы, ацаніла праведзеную работу па навучанні і выхаванні школьнікаў у плане далучэння іх да гісторыі і культуры свайго народа.

Кожная са школ падрыхтавала непаўторны і ў нечым адметны матэрыял. Так, Істаўская базавая школа, прадстаўляючы лепшую руплівіцу роднага слова, настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Алу Іванаўну Чабан, засяродзіла ўвагу на дзейнасці гуртка "Спадчына", які існуе ўжо 10 гадоў, і на мерапрыемствах па захаванні народных традыцый, якія праводзяцца ў школе.

Настаўніца Дварнасельскай сярэдняй школы Алена Анатольеўна Пугаўка прадставіла шматпланавы матэрыял сваёй дзейнасці: паўрочная пазакласная работа. Яго склалі распрацоўкі ўрокаў, матэрыялы народных святаў, аўдыёзапісы фальклорных экспедыцый, відэазапіс нестандартнага ўрока, абагульнены вопыт краязнаўчай работы.

Міёрская сярэдняя школа № 2 накіравала на конкурс настаўніцу Валянціну Дзмітрыеўну Баршчун, яе напрацоўкі ў патрыятычным і краязнаўчым кірунках. Настаўніца ў пазакласнай рабоце аддае перавагу экскурсіям. Пад яе кіраўніцтвам вучні праводзяць вандроўкі па знакамітых беларускіх мясцінах. Аб гэтым змяшчаліся матэрыялы ў раённай газеце. Дарэчы, у школе створана суполка таварыства беларускай мовы, на рахунку якой шмат цікавых спраў.

Але найбольш уразіў матэрыял настаўніка гісторыі Міёрскай сярэдняй школы № 3 Вітольда Антонавіча Ермалёнка. Больш за 20 гадоў гэты чалавек узначальвае краязнаўчы гурток "Арганаўты мінулага", мае больш за сто публікацый у друку. У паўсядзённым жыцці Вітольд Антонавіч карыстаецца толькі беларускай мовай.

Выніковая канферэнцыя конкурсу на лепшага руплiўца роднага слова адбылася ў раённым Доме культуры і стала сапраўдным святам беларускасці.

Кожны ўдзельнік характарызаваўся кіраўніцтвам школы, калегамі, вучнямі, сябрамі. Для прысутных адкрыўся той факт, што ўсе руплiўцы роднага слова - не толькі шчырыя, сумленныя, адказныя настаўнікі, але і таленавітыя творцы. Многія з іх самі пішуць вершы, нядрэнна спяваюць, валодаюць музычнымі інструментамі, што было з поспехам прадэманстравана на сцэне.

Не засталіся ў баку ад свята і вучні. Яны прыехалі, каб падтрымаць сваіх старэйшых сяброў, выказаць ім словы падзякі. На канферэнцыі некаторых настаўнікаў характарызавалі на сцэне менавіта вучні, расказвалі пра іх працу і творчасць.

Беларускія песні, танцы, гумарыстычныя творы, вершы, фальклорныя кампазіцыі - усё гэта ўхвалілі гледачы, кожны з якіх "хварэў" за свайго настаўніка. Запомніліся выступленні калектываў Дзісенскай сярэдняй школы (настаўніца В.Ф.Кавалеўская). На аснове фальклорных матываў былі паказаны "Народны кірмаш", Сіцькоўская сярэдняя школа (настаўніца В.У.Латушка), прапанавала літаратурна-музычную кампазіцыю "Роднае слова", а Міёрская сярэдняя школа № 2 (настаўніца В.Д.Баршчун) прадэманстравала конкурс-прэзентацыю настаўніка.

Напрыканцы адбылося ўрачыстае ўшанаванне пераможцаў. Загадчык аддзела адукацыі М.М.Будо і старшыня РК прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі Р.У.Старавойтава ўзнагародзілі лепшых Ганаровымі граматамі, каштоўнымі падарункамі.

За лепшае прадстаўленне руплiўцаў роднага слова калектывы школ таксама былі заахвочаны ад імя Таварыства беларускай мовы кнігамі У.Арлова "Адкуль наш род" і "10 вякоў беларускай гісторыі".

Міхаіл РОЛІК,
метадыст аддзела адукацыі Міёрскага райвыканкама.

Назначэнні

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь са згоды Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь назначыў намеснікамі Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь

КАВАЛЁВУ Таццяну Мікалаеўну

Таццяна Мікалаеўна Кавалёва нарадзілася ў 1961 годзе ў в.Любуж Магілёўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1983 годзе закончыла Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А.А.Куляшова. Працавала выхавальнікам дзіцячага садка № 84 Магілёва, асістэнтам кафедры псіхалогіі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А.Куляшова. З 1986 па 1991 год вучылася ў аспірантуры Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.М.Горкага.

З 1991 па 1992 год працавала старшым выкладчыкам кафедры псіхалогіі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А.Куляшова. З 1992 па 1995 год - загадчыкам кафедры псіхалогіі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.А.Куляшова. З 1995 года працавала намеснікам начальніка ўпраўлення адукацыі Магілёўскага аблвыканкама. З 2 сакавіка 2002 года - намеснік Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт.

ФАРЫНО Казіміра Сцяпанавіча

Казімір Сцяпанавіч Фарыно нарадзіўся ў 1952 годзе ў в.Баравікі Мядзельскага раёна Мінскай вобласці. Пасля заканчэння Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.М.Горкага працаваў настаўнікам фізікі ў школе-інтэрнаце № 5 Мінска. З 1978 па 1982 год працаваў метадыстам Мінскага гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. З 1982 па 1988 год - выкладчыкам Мінскага фінансава-эканамічнага тэхнікума. З 1988 па 1991 год - працаваў дырэктарам сярэдняй школы № 6 Мінска, а з 1991 па 2002 год - дырэктарам політэхнічнай гімназіі сталіцы, з 2 сакавіка 2002 года - намеснік Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Кандыдат педагагічных навук, заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь.

Весткі

"За Еўропу без тытуню"

У міжнароднай канферэнцыі Сусветнай арганізацыі аховы здароўя "За Еўропу без тытуню" прынялі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства аховы здароўя краіны.

Міжнародная канферэнцыя Сусветнай арганізацыі аховы здароўя (СААЗ)"За Еўропу без тытуню" на ўзроўні міністраў гэтай галіны адбылася ў сталіцы Польшчы Варшаве. Сустракаліся там прадстаўнікі дэлегацый з дзяржаў-членаў СААЗ, а таксама адпаведных інтэграцыйных міжурадавых і няўрадавых арганізацый. Нашу краіну прадстаўлялі намеснік Міністра аховы здароўя, галоўны дзяржаўны санітарны ўрач Валерый Ключановіч, яго намеснік - галоўны ўрач Рэспубліканскага цэнтра здароўя Андрэй Сякач.

Гэтая канферэнцыя ацэньваецца як адно з важнейшых рэгіянальных мерапрыемстваў у рамках падрыхтоўкі і прыняцця рамачнай канвенцыі па барацьбе супраць тытуню - у маі гэтага года ў нашай краіне пройдзе міжнародная антытытунёвая кампанія-латарэя "Кінь курыць і выйграй". А сусветны дзень без тытуню будзе адзначан 31 мая пад дэвізам "Спорт і тытунь".

Для юных гледачоў

Спектакль аб добрых справах піянераў пастаўлены ўпершыню за многія гады, і называецца ён "Школьны вітамін". У чырвоных гальштуках і пілотках юныя артысты будуюць дамы, дапамагаюць людзям, шануюць дабрыню.

Прапагандуюцца ў гэтым спектаклі тыя вечныя каштоўнасці, якія нярэдка губляюцца ў мітусні нашых дзён. Спектакль так спадабаўся юным гледачам, што "Школьны вітамін" будзе ставіцца на сцэнах школ па іх заяўках не толькі ў Мінску, але і ў іншых рэгіёнах рэспублікі. Арганізавана гэтае дзейства з дапамогаю дырэктара Цэнтра творчасці дзяцей і моладзі Партызанскага раёна сталіцы Валянціны Гвінт.

Свет сям'і

На вуснах у жыхароў інтэрнатаў МАЗа, МТЗ, МЗАЛ (мінскіх аўтамабільнага, трактарнага заводаў, завода аўтаматычных ліній) і іншых буйных прадпрыемстваў краіны - праблема, якая ўзнімалася яшчэ вялікім рускім пісьменнікам І.С.Тургеневым.

Пазітыўнае выйсце з сямейных праблем будуць шукаць як яны самі, так і псіхолагі, педагогі і выхавальнікі ў ток-шоу, якое называецца "Бацькі і дзеці". У рамках "Пляцоўкі "Свет сям'і" такая размова праводзіцца Цэнтрам творчасці дзяцей і моладзі Партызанскага раёна Мінска. "Пляцоўка..." ўключае ў сябе розныя аб'яднанні па інтарэсах, праводзіць дні сямейнага адпачынку, рыхтуе выхавальнікаў для заводскіх дзіцячых летнікаў па аздараўленню дзяцей.

У Валожыне адраджаецца іешыва

Хутка тут плануецца пачаць адпаведныя работы па ўзнаўленню памяшкання некалі знакамітай іешывы - яўрэйскай вышэйшай рэлігійнай школы, у якой у далейшым мяркуецца размясціць цэнтр па вывучэнню іудаізму.

І невыпадкова Валожынская іешыва ў свой час была першай навучальнай установай падобнага кшталту ва Усходняй Еўропе. Амаль два стагоддзі таму назад - у 1803 годзе - быў узведзены будынак вышэйшай рэлігійнай школы, у якой атрымалі цудоўную адукацыю вядомыя рабіны і дзеячы нацыянальнай культуры. Далёка не ў лепшым стане знаходзіцца ён цяпер.

Разам з рэстаўрацыяй Слонімскай сінагогі ўзнаўленне Валожынскай іешывы стане ўжо другім праектам па адраджэнню архітэктурных і гісторыка-культурных еўрапейскіх святынь на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Фінансавую дапамогу абяцае аказаць Сусветная іудзейская канфесія, а непасрэдная ініцыятыва зыходзіць ад Беларускага іудзейскага аб'яднання.

"Залаты голас"

Нядаўна ў студэнцкім гарадку БДУ адбыўся конкурс, у якім дзевяць хлопцаў прадстаўлялі восем інтэрнатаў універсітэта. Яны дэманстравалі свае таленты ў чатырох намінацыях: "вобраз-прадстаўленне-знаёмства", у конкурсах на самае лепшае або арыгінальнае выкананне песні пад фанаграму, на выхад з цяжкага становішча - "серэнада" і "цяжкая сітуацыя" - і "прызнанне ў любові".

Гэтае незвычайнае спаборніцтва праходзіла весела і захапляльна, працягваючыся аж да позняга вечара. Перамогу атрымаў Ігар Багасай, студэнт факультэта радыёфізікі і электронікі - абаяльны і знаходлівы, які прадстаўляў інтэрнат № 9. Сапраўдную суперменскую ўзнагароду - бясплатнае навучанне ў аўташколе - атрымаў ён у якасці галоўнага прыза. Магчымасць павячэраць у рэстаране "Шынок у Лявона" атрымаў у якасці другога прыза Аляксандр Коўцік.

Аляксандр Мацяс выйграў прыз сімпатый гледачоў, Сцяпан Хаперскі ўганараваны званнем "Містэр Галантнасць". Прыз "Залаты голас" за лепшае выкананне сваёй песні дастаўся Яўгену Селівонцу.

У "круглым стале" ўдзельнічаюць маладыя вучоныя

У Гродна адбыўся "круглы стол" прадстаўнікоў няўрадавых грамадскіх арганізацый і сродкаў масавай інфармацыі Гродзеншчыны "Адкрытасць. Інфармаванасць. Грамадская актыўнасць".

Праводзілася гэтае мерапрыемства ў рамках праекта "Павышэнне эфектыўнасці дзейнасці маладзёжных грамадскіх аб'яднанняў Гродзеншчыны". Грамадскае аб'яднанне "Цэнтр інфармацыйнай падтрымкі грамадскіх ініцыятыў "Трэці сектар" і Гродзенскае абласное аб'яднанне маладых вучоных прымалі ўдзел у яго рэалізацыі. Удзельнічалі ў "круглым стале" прадстаўнікі найбольш актыўных і ўплывовых няўрадавых грамадскіх арганізацый вобласці, рэдактары некаторых СМІ, спецыялісты па інфармацыйнай рабоце аблвыканкама і райвыканкама, а таксама супрацоўнікі розных фондаў і арганізацый.

Лепшыя ў СНД

На працягу некалькіх дзён працаваў IX Міжнародны кніжны кірмаш у Палацы мастацтваў у Мінску. На ім была прадстаўлена прадукцыя больш двухсот айчынных і замежных выдавецтваў і кнігагандлёвых арганізацый.

Былі там стэнды дзяржаў Балтыі, Германіі, Кітая, ЗША, Францыі і Украіны, звыш паўсотні расійскіх фірмаў. Выданні арабскіх краін прадстаўляў Арабскі інфармацыйны цэнтр, а нямецкую прадукцыю - бюро Лейпцыгскага кірмаша ў Рэспубліцы Беларусь. Гэтае мерапрыемства, якое штогод наладжваецца ў нашым горадзе, не раз называлася лепшым у СНД.

Пётр ШУБЯНОК.

Больш хуткаму азнаямленню са сваімі службовымі абавязкамі спрыяе стажыроўка, якая практыкуецца інстытутам павышэння кваліфікацыі сумесна з упраўленнем адукацыі аблвыканкама. Звычайна яна праводзіцца ў некалькі этапаў.

На першым этапе яе – звычайна ўводзіны ў кіраўніцкую і метадычную дзейнасць, дзе вывучаюцца нарматыўна-прававыя дакументы, арганізуюцца кансультацыі са спецыялістамі ўпраўлення адукацыі і інстытута павышэння кваліфікацыі.

Прафесійная вучоба

Стажыраваліся ў Ветцы

Як правіла, загадчыкі аддзелаў адукацыі райвыканкамаў і гарвыканкамаў, іх намеснікі, загадчыкі метадычных кабінетаў, інспектары-арганізатары маюць пэўны жыццёвы і педагагічны вопыт. І ўсё ж прафесійная (чытай, службовая) кампетэнтнасць патрабуе пастаяннага ўдасканалення, асабліва для тых, хто на адказных пасадах працуе нядаўна.

Першы этап стажыроўкі прайшлі ўжо сем загадчыкаў аддзелаў адукацыі райвыканкамаў вобласці і іх намеснікі, тры загадчыкі метадычных кабінетаў, дзевяць інспектараў і трыццаць два метадысты.

Другі этап стажыроўкі быў праведзены ў Веткаўскім раённым аддзеле адукацыі. Яго тэма – "Арганізацыйна-педагагічныя ўмовы ўкаранення сучасных адукацыйных тэхналогій" – была выбрана невыпадкова. Адна з важнейшых задач рэформы школы – павышэнне якасці адукацыі – не можа быць вырашана толькі ў рамках традыцыйнага навучання. Выніковасці ж укаранення сучасных адукацыйных тэхналогій можна чакаць толькі пры ўмове эфектыўнага кіравання інавацыйнымі працэсамі.

Выбар аддзела адукацыі Веткаўскага райвыканкама ў якасці месца правядзення стажыроўкі – таксама заканамерны. У гэтым горадзе жывуць і працуюць педагогі, адданыя сваёй справе. Аднымі з першых у вобласці яны ўзяліся за апрабацыю асобасна арыентаваных тэхналогій, шмат увагі ўдзяляюць захаванню здароўя дзяцей і павышэнню якасці адукацыі.

Поспехі раёна неаднаразова адзначаліся граматамі ўпраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама. У 2001 годзе сярод аддзелаў адукацыі райвыканкамаў (раёнаў строгага санітарнага кантролю) ён заняў першае месца.

Пра дасягненні Веткаўшчыны, праблемы, шляхі іх вырашэння гаварылася ў выступленнях старшыні раённага савета дэпутатаў Е.І.Чаванькова, загадчыцы аддзела адукацыі Г.А.Святловай. Асаблівая ўвага была ўдзелена арганізацыі кіраўніцкай дзейнасці аддзела адукацыі па апрабацыі і ўкараненню новых педагагічных тэхналогій.

Удзельнікі стажыроўкі мелі магчымасць пазнаёміцца з багатай выстаўкай метадычных матэрыялаў па названай праблеме. Гаспадары не толькі паказвалі, але і дзяліліся сваімі напрацоўкамі. Кожны з удзельнікаў атрымаў пакет матэрыялаў, у якіх вызначаны крытэрыі эфектыўнасці кіраўніцкай дзейнасці і пошукава-творчай работы педагога; праграмы вопытна-эксперыментальнай работы па апрабацыі адукацыйнай тэхналогіі М.Мантэсоры і мадэлі "Першы крок"; праграму ўкаранення тэхналогіі выхавання "Арыенцір"; узор самааналізу ўрока развіццёвага навучання і іншыя цікавыя матэрыялы.

Не менш карысная была і практычная частка стажыроўкі. Яе ўдзельнікам была прадстаўлена панарама інавацый, якая ілюструе працэс развіцця ўстаноў адукацыі шляхам укаранення новых педагагічных тэхналогій. Свой вопыт работы прадэманстравалі педагагічныя калектывы дзіцячых садоў №№ 4 і 5, сярэдняй школы №1.

Педагогі імкнуліся паказаць не толькі асаблівасці інавацыйных праектаў, але і іх эфектыўнасць. І ім гэта ўдалося. Напрыклад, займаючыся па методыцы М.А.Зайцава, пяцігадовыя дзеці навучыліся чытаць, з дапамогай тэхналогіі ТВВЗ малодшыя школьнікі авалодалі прыёмамі складання загадак, казак і г.д.

Разумеючы важнасць і значэнне назапашанага вопыту, дасягнутых поспехаў, выступоўцы (начальнік аддзела ўпраўлення адукацыі Т.В.Гапонава, прарэктар ІПК Т.Н.Шылько, загадчык сектара інавацыйнай дзейнасці ІПК В.Г.Вялікая, загадчыца Веткаўскага РГМК М.П.Чаванькова) гаварылі і аб праблемах, якія ёсць у вобласці ў сувязі з правядзеннем эксперыментальнай работы і інавацыйнай дзейнасці у адукацыйных установах.

Былі вызначаны "слабыя звенні", пастаўлены канкрэтныя задачы і намечаны шляхі іх вырашэння. Рэкамендавана асаблівую ўвагу звярнуць на падрыхтоўку праграм эксперыментальнай работы, стварэнне карт інавацыйнай дзейнасці ў раёне, пераймаць вопыт аддзела адукацыі Веткаўскага райвыканкама па многаэтапнай падрыхтоўцы кіраўнікоў устаноў адукацыі да ўкаранення сучасных педагагічных тэхналогій.

Удзельнікі стажыроўкі мелі магчымасць атрымаць кансультацыйную дапамогу па прафесійнай спецыялізацыі ў вопытных работнікаў аддзела адукацыі ў індывідуальным парадку.

Актыўнае абмеркаванне праблем, вялікая колькасць пытанняў, эмацыянальны настрой – усё гэта сведчанне зацікаўленасці, неабыякавасці работнікаў аддзелаў да змен, што адбываюцца ў сістэме адукацыі вобласці. Ад актыўнасці, занепакоенасці, памножаных на вялікую адказнасць, будуць шмат у чым залежаць вынікі рэформы школы.

Таццяна ШЫЛЬКО,
прарэктар па навукова-метадычнай рабоце Гомельскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі.

Юбілеі

Свята сяброў

Суботні лютаўскі дзень абяцаў быць пахмурным, аднак гэта ніяк не ўплывала на святочны настрой. Ужо з 11-ці гадзін раніцы пацяклі шумныя людскія ручайкі па вясковых вуліцах да школы. Яна, надзвычай урачыстая, прыбраная, з нецярпеннем чакала сваіх былых выхаванцаў, гасцей і супрацоўнікаў, бо сёння Карпавіцкай сярэдняй школе Вілейскага раёна спаўнялася 70 гадоў. Гасцей ветліва сустракаюць дырэктар Ніна Кірылаўна Юшко (на гэтай пасадзе яна ўжо чвэрць стагоддзя), яе намеснік і вучні 11-га, выпускнога, класа. Потым былі экскурсіі па кабінетах, сустрэчы з любімымі настаўнікамі, з калегамі.

Працягвалася свята ў мясцовым Доме культуры, бо школьныя сцены не змаглі змясціць такой колькасці гасцей. У вестыбюлях размяшчаліся выстаўкі работ гурткоўцаў "Умелыя рукі" (кіраўнік Г.В.Кандрацёнак), "Рукадзельніца" (кіраўнік Л.І.Краўчонак), "Юны мастак" (кіраўнік І.І.Шарамет). Дваццаць гадоў працуе школьнае лясніцтва (кіраўнік М.І.Гурман), якое неаднаразова адзначалася ганаровымі граматамі абласнога і рэспубліканскага значэння, каштоўнымі падарункамі. Асаблівую цікавасць выклікалі вітрыны "Як маладыя мы былі" і "Летапіс школы". На другім паверсе ў этнаграфічным музеі кіраўнік гуртка "Спадчына" Л.А.Валынец і дзяўчынкі-экскурсаводы вядуць аповед пра гісторыю ўзнікнення рамёстваў і побыту нашай мясцовасці. Дарэчы, экспанатаў у школьным музеі больш за 200.

У 14 гадзін усе госці і гаспадары запрашаюцца ў глядзельную залу, дзе і адбываецца галоўнае віншаванне юбіляраў.

У сваім выступленні загадчык Вілейскага раённага аддзела адукацыі Яўгеній Пятровіч Кулінковіч зазначыў, што са сцен школы выйшла шмат цудоўных людзей, што тут жывуць цеплыня і дружба. Яго прыемна ўразіла тое, як хлопцы-выпускнікі адносяцца да самых маленькіх школьнікаў. І гэта не паказная, а душэўная шчодрасць, якой так не хапае ў нашым грамадстве. Яўгеній Пятровіч уручыў Ганаровыя граматы дырэктару і лепшым настаўнікам школы, а таксама падарунак – музычны цэнтр.

Свята працягвалася канцэртам мастацкай самадзейнасці, у якім прынялі ўдзел і вучні, і настаўнікі.

Далёка за поўнач гучала музыка і доўжыўся баль "Сустрэча школьных сяброў..."

Свята закончылася. Засталося шчымлівае пачуццё шкадавання, замілаванасці і ўдзячнасці.

Вера ЦЫБУЛЬКІНА,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце Карпавіцкай сярэдняй школы.

Духоўнае выхаванне

Храм дзіцячай душы

Звонкія дзіцячыя галасы нечакана парушылі цішыню Спаса-Вазнясенскага храма. Малеча жыва абмяркоўвала нейкія свае тэмы, а на выхадзе з царквы раптам дружна... перахрысцілася. Некаторых дзяцей за руку вакол храма павёў сам настаяцель - высокі, з блакітным позіркам і мужнымі скуламі айцец Багдан. Мне стала цікава: адкуль тут столькі дзяцей? Што за свята?

Аказалася, не свята, а звычайны ўрок па Закону Божаму з другакласнікамі 2-й капыльскай сярэдняй школы. Прычым праводзіўся ў той дзень ён не ўпершыню, а па раскладу, складзенаму сумесна са школьнай адміністрацыяй і бацькамі.

– З чаго ўсё пачыналася? – перапытаў мяне святар. – Напэўна, з таго моманту, як у нашым горадзе зноў адкрыліся дзверы храма. Пацягнуліся сюды на праваслаўныя святы людзі, прывялі дзяцей. Неяк я прапанаваў настаўнікам і бацькам праводзіць тут факультатыўныя заняткі са школьнікамі, якія жадаюць пазнаць Слова Божае. Дзеці прыйшлі амаль цэлым класам... А цяпер складзена праграма па вывучэнню Свяшчэннага Пісання.

Трэці год айцец Багдан вучыць дзяцей. Вучыць дабру, справядлівасці, сумленнасці, вучыць паважаць старэйшых – словам, усяму таму, пра што гаворыццца ў дзесяці запаветах Свяшчэннага Пісання. І ў цяжкую хвіліну, і ў радасці стараецца быць побач. На Каляды рыхтуе юным сябрам падарункі, а ад дзяцей чуе чароўныя аповеды, разглядвае іх яркія, радасныя малюнкі. За ўсімі гэтымі вучэбна-забаўляльнымі ўзаемінамі – упартая барацьба за маральнасць. Яна не спыняецца ні на імгненне і працягваецца не адно стагоддзе...

Айцец Багдан Хома – адзіны сёння захавальнік праваслаўнай спадчыны Капыля. У невялікай гістарычнай даведцы расказваецца пра тое, якіх намаганняў каштавала пабудаваць, а потым захаваць для людзей Спаса-Вазнясенскі храм. Лёс у яго – сапраўды чалавечы...

У 1866 годзе ў Капылі была пабудавана царква. З казны на гэтыя мэты была адпушчана сума ў 148000 рублёў. Храм быў мураваным і меў выгляд прадаўгаватага крыжа, злучанага з купалам. З 1874 года пры ім служыў святар Аляксандр Савіч, намаганнямі якога храм падтрымліваўся ў належным парадку доўгія дзесяцігоддзі – амаль да пачатку рускай смуты. На пачатак 1913 года да капыльскай парафіі адносіліся 632 сялянскія двары, колькасць парафіян складала больш чым пяць тысяч. У самім Капылі былі двухкласнае мужчынскае сельскае і аднакласнае жаночае народнае вучылішчы, дзе айцец Савіч выкладаў Закон Божы. Жалаванне ён атрымліваў ад казны – 391 рубель у год, псаломшчык – 117 рублёў.

Пасля першай сусветнай вайны і падзей 1917 года царква, як і вера ўвогуле, аказалася па-за законам. Аднойчы (час у летапісе не згадваецца), на пачатку 20-х гадоў, яна была разрабавана, з памяшканняў было вынесена ўсё каштоўнае. З году ў год становішча вернікаў было ўсё цяжэйшым. Апошнім настаяцелем капыльскага храма быў протаіерэй Уладзімір Пастэрнацкі (да 1932 года – настаяцель царквы ў сяле Пясочнае). У 1936 годзе святара арыштаваў НКУС, абвінаваціўшы ў тым, што ён употай вёў запіс усіх, хто жадаў хрысціцца (тады гэта лічылася злачынствам). Яго прыгаварылі да двух гадоў зняволення ў папраўча-працоўнай калоніі "Хільч" Веткаўскага раёна БССР. Пасля вызвалення арыштавалі зноў, і пасяджэннем "асобай тройкі" НКУС па Смаленскай вобласці 5 студзеня 1938 прысудзілі да расстрэлу...

У пасляваенныя гады адбылося нечаканае "ўваскрашэнне" Спаса-Вазнясенскай царквы. Улады дазволілі адкрыць храм і нават двойчы зрабілі рамонт – у 1952 і 1954 гадах. Парафія, якая разраслася ў гады Вялікай Айчыннай вайны, аб'ядноўвала 23 (!) навакольныя царквы. Аднак у гады актыўнага будаўніцтва камунізму пашырэнне рэлігійнасці ў народзе было краіне не да твару.

Другое закрыццё (у лістападзе 1961 года) зацягнулася на доўгія трыццаць гадоў. Храм быў перададзены ў карыстанне ДТСААФ з ранейшай высакароднай мэтай – для выхавання моладзі. Парафіяльнай абшчыне прадаставілі іншае памяшканне. Хтосьці стаміўся змагацца за веру, хтосьці хрысціўся ў Цімкавічах. Але самае цікавае, што многія вернікі-капыляне таемна наведвалі памяшканне былой царквы і там маліліся...

У сярэдзіне 90-х гадоў будынак царквы вярнулі парафіі. Каб аднавіць яе першапачатковы выгляд, давялося шмат ад чаго пазбавіцца, і ў першую чаргу – ад не ўласцівай праваслаўю павучальнасці ў выхаванні. Запаліліся свечкі, скрозь пыл стагоддзяў зноў праявіліся асвячоныя фрэскі, выкрышталізаваўся серабрысты купал... І людзі пайшлі ў храм.

Кожныя аўторак і чацвер туды, узяўшыся за рукі, ідуць дзеці. Са шчырай непасрэднасцю яны ўспрымаюць кожнае слова айца Багдана, усведамляючы, што ў гэтым свеце ёсць не толькі нянавісць і зло. Шлях да храма дзеці з дапамогай бацькоў і настаўнікаў ужо знайшлі. Можна не сумнявацца, што свяшчэнныя запаветы падкажуць ім дарогу да шчаслівага і праведнага жыцця...

Ігар КАНДРАЛЬ.

НА ЗДЫМКУ: Капыльскі сабор.

Фота аўтара.

Педагогіка супрацоўніцтва

Як бацькі хадзілі вучыцца разам з дзецьмі

Добра, што з'явілася адукацыйная мадэль "Арыенцір", накіраваная на выхаванне нашых дзяцей у садружнасці з іх бацькамі!

Усебакова развіць і вырасціць з дзіцяці Чалавека не пад сілу аднаму настаўніку. Гэта я адчула адразу, калі першы раз сустрэлася з маленькімі школьнікамі. Як многа яны чакаюць ад мяне, першай настаўніцы! І тады да мяне прыйшла цудоўная думка: працаваць поплеч з бацькамі маіх вучняў. Менавіта з пачатковых класаў трэба выхоўваць такія рысы характару як добразычлівасць і давер, спагадлівасць і чуласць; развіваць творчыя здольнасці, выхоўваць любоў да кнігі, вучыць любіць Радзіму. Галоўнае - каб сфарміраваўся Чалавек.

Бацькі... Часта многія з іх, аддаючы дзіця ў школу, нават не падазраюць, колькі цяжкасцей літаральна з першых дзён вучобы чакае яго. Адны разлічваюць, што ўсяму навучаць у школе, на тое там і настаўнікі, другія стараюцца дапамагчы ва ўсім, пазбаўляючы дзяцей самастойнасці, трэція патрабуюць добрых адзнак, не задумваючыся над прычынамі дрэнных, і г.д. Розныя бацькі, розныя адносіны, розныя патрабаванні і, канешне, розныя дзеці. У падрыхтоўчы клас дзеці прыходзяць з розным узроўнем падрыхтаванасці. Адны ўмеюць чытаць, лічыць, ведаюць літары або не ведаюць іх, ёсць дзеці са слабым здароўем, а ёсць фізічна развітыя, моцныя, ёсць актыўныя і пасіўныя... Розныя тэмпераменты, розныя характары...

І кожны настаўнік, прымаючы новы клас, адчувае пэўны неспакой – ці ўдасца за адведзены час выпрацаваць у кожнага вучня трывалыя веды, уменні, навыкі, навучыць добрасумленна працаваць. Ва ўсім гэтым не абысціся без падтрымкі бацькоў. Каму, як не ім, бацькам, клапаціцца аб тым, каб іх дзеці выраслі сапраўднымі людзьмі, патрэбнымі нашаму грамадству, і каб урэшце сталі падтрымкай у спакойнай, шчаслівай старасці.

З першых дзён работы з новым класам маёй задачай было азнаёміцца з сям'ёй, у якой выхоўваецца мой вучань. І як хацелася, каб гэта былі і шчаслівая сям'я, і шчаслівы вучань!

На першым бацькоўскім сходзе абмяркоўвалі, чым будзем займацца, каб і дзецям было цікава хадзіць у школу.

Прапанавала запоўніць анкету па вывучэнню ўмоў жыцця і выхаванню дзяцей у сям'і:

1.Склад сям'і (прозвішча, імя, імя па бацьку, год нараджэння, адукацыя, спецыяльнасць, дзе працуе, кім працуе).

2. Бюджэт сям'і. Сярэдні даход на аднаго члена сям'і.

3. Жыллёвыя ўмовы (жыллёвая плошча ў кв.м., наяўнасць зручнасцяў).

4. Ці ёсць у вучня рабочае месца (пакой, закутачак, стол)?

5. Ці ёсць у сям'і бібліятэка (якія дзіцячыя кнігі ёсць у наяўнасці), тэлевізар, машына?

6. Падрыхтаванасць да школы (умее чытаць, лічыць або не ўмее ўсяго гэтага).

7. Любімы занятак дзіцяці.

8. Ці з ахвотай пайшоў у школу?

На працягу ўсіх гадоў педагагічнай дзейнасці асноўную ролю іграў бацькоўскі камітэт. Старалася, каб былі ў ім працалюбівыя, мудрыя людзі. І асноўнае – каб любілі дзяцей, а таму выбіраўся ён заўсёды ўдумліва.

У адным з класаў вельмі ўдала быў абраны старшынёй бацькоўскага камітэта Міхаіл Кімавіч Мядзелка, для якога школа стала другім домам пасля таго, як старэйшы сын Кірыл пайшоў у першы клас. Школе Міхаіл Кімавіч аддаваў усю сваю душу. Яго рукамі быў зроблены ўтульны і прыгожы кабінет для падрыхтоўчага класа ў дзіцячым садку №3. Затым ён задумаў таксама ўладкаваць пакой у сярэдняй школе №1, куды на наступны год перайшлі вучні з садка.

З гэтай мэтай ён пабываў у лепшых школах Магілёва. Азнаёміўся з афармленнем класаў. Загарэўся марай часцінку такой прыгажосці перанесці ў свой клас. Сабраў бацькоўскі камітэт і расказаў пра свае задумы. Камітэт адобрыў гэтую справу, было вырашана ўсім прыняць актыўны ўдзел у афармленні кабінета. Распланавалі, хто што будзе рабіць.

Пасля заканчэння свайго рабочага дня і ў выхадныя дні спяшаліся бацькі ў школу. Перааб-сталёўвалі шафы пад паліцы. Электрыкі правялі дзённае асвятленне. Над умывальнікам уладкавалі люстэрка. Склаліся і купілі на вокны шторы, купілі фарбы, а таксама вазы. Дзеці прынеслі кветкі, ручнікі, вышытыя ў беларускім стылі, сурвэткі. Міхаіл Кімавіч зрабіў прыгожыя драўляныя лыжкі, здабылі стары прас, лапці, бочку, у якой зазілі ваду.

Дзеці беражліва карысталіся электрычным асвятленнем – на перапынках выключалі святло. Да ўрокаў таксама рэдка калі ім карысталіся.

Бацька-мастак Анатоль Патапавіч Прахарэнка афарміў стэнды: "Чым ты была, Беларусь мая родная", "Кнігі аб Беларусі", "Ішла вайна народная", "Я ганаруся табой, Беларусь", "Народныя ўмельцы", "Паэты і пісьменнікі – нашы земякі", "Экран чытання", "Гэта цікава ведаць", "Віншую". Зрабілі прыгожыя карнізы.

Працавалі ўсе доўга і ўпарта, з песнямі і жартамі. Вучні таксама прымалі ў гэтым пасільны ўдзел.

Яны ганарыліся сваім класным пакоем, запрашалі ў госці дзяцей з іншых класаў. Вельмі беражліва да ўсяго ставіліся – сваё ж... Закончыўшы пачатковую школу, яны перадалі кабінет другім вучням, наказваючы ім, каб захоўвалі яго. Наведваліся на перапынках, каб паглядзець за парадкам.

Для таго каб бацькі маглі лепш ведаць здольнасці сваіх дзяцей, а таксама разумець мае патрабаванні да вучняў, сачыць за інтэлектуальным ростам, я запрашала бацькоў у вольны ад работы час прыходзіць у клас і прысутнічаць на ўроках. Амаль усе згаджаліся. Праводзілі бацькоўскія і класныя сходы, на якіх ішла гаворка аб поспехах і няўдачах дзяцей. Усе разам думалі, як зрабіць так, каб вучоба была паспяховай. Адначасова знаёміліся з методыкай навучання, праграмным матэрыялам, атрымлівалі кансультацыі, як дапамагчы дзіцяці вучыцца. Штотыднёвыя класныя сходы праводзілі сумесна з бацькамі вучняў.

Вось прыблізны план іх правядзення:

1. Выступленне старасты класа: невялічкая справаздача пра паспяховасць і карысныя справы за тыдзень.

2. Выступленні бацькоў, якія прысутнічалі на гэтым тыдні на ўроках.

3. Паказ нумароў мастацкай самадзейнасці вучнямі.

Іншы раз дзеці прыдумвалі інсцэніроўкі на злабадзённыя тэмы тыдня і паказвалі іх бацькам. Кожны мог выступіць на класным сходзе і выказаць сваю думку. Дзеці імкнуліся быць актыўнымі, ініцыятыўнымі. Сумесна з бацькамі праводзілі вусныя часопісы: "У гасцях у хвілінак", "Падарожжа ў поры года", "Падарожжа ў кніжнае царства – мудрую дзяржаву".

Афармлялі лісты вуснага часопіса бацькі: Наталля Уладзіміраўна Громава, Галіна Іванаўна Бокіш, Таццяна Іванаўна Пікуза і іншыя.

Падчас мерапрыемстваў бацькі вельмі хваляваліся. Хаця некаторыя з'яўляліся членамі журы, аднак судзілі справядліва. Спаборніцтвы заканчваліся звычайна "салодкім сталом". А як цудоўна праходзіла свята зімы! Бацькі і вучні на школьным двары зрабілі сапраўдны "зімовы гарадок", паказвалі свае фізічныя здольнасці ў розных спаборніцтвах. Валерый Уладзіміравіч Каўчаноў, Аляксандр Іванавіч Архіпенка на ўпрыгожаных тройках з бразготкамі разам з Дзедам Марозам і Снягуркай каталі дзяцей. Пётр Пятровіч Нікіценка прывёз палатку, у якой дзеці прадавалі гарачыя бліны і гарбату.

У канцы навучальнага года з рукзакамі за плячыма мы адпраўляліся ў падарожжа па роднаму краю. Ля ракі Сож рабілі прывал. Бацькі з хлапчукамі распальвалі вогнішча, лавілі рыбу, варылі юшку. Запраўляў усім Сяргей Мікалаевіч Бейніч. Так закончылі свой чацвёрты клас.

Дарадчыкамі, арганізатарамі многіх цікавых спраў былі бацькі: Валянціна Георгіеўна Прыгіна, Ганна Ціханаўна Бойніч, Наталля Уладзіміраўна Громава, Святлана Іванаўна Коўчанава, Ала Міхайлаўна Няміленцава, Мікалай Іванавіч Ісаенка, Галіна Іванаўна Бокіш, Святлана Васільеўна Сімпорахава і многія-многія іншыя. Усе гэтыя справы не засталіся толькі "птушкай" ў плане. Яны зрабілі вялікі ўплыў на выхаванне дзяцей. В.А.Сухамлінскі неаднаразова падкрэсліваў, што нішто не выхоўвае так у дзіцячым узросце, як усведамленне ўласнага росту, радасць перажытых поспехаў, духоўнае абагачэнне. Таму я разам з бацькамі вучняў імкнулася, каб кожны ўрок, кожнае пазакласнае мерапрыемства былі сапраўднай крыніцай радасці і маральнага ўзвышэння, узбагачэння ведаў і станоўчых эмацыянальных перажыванняў.

З самага пачатку свайго паяўлення ў школе дзеці вучыліся сябраваць. На першы план ставілася сумленне, добразычлівасць, прага да ведаў. Вучыліся па вачах пазнаваць настрой свайго сябра, каб у патрэбную хвіліну прыйсці на дапамогу. Наведвалі хворых у бальніцы ўсім класам, прыносілі ім пачастункі.

Вучыліся вельмі старанна. Дапамагалі слабейшым і ў класе, і прыходзячы да іх дадому.

Многія з маіх вучняў закончылі ўжо розныя ВНУ. Маюць свае сем'і. Радасна, што яны сталі добрымі людзьмі і спецыялістамі.

Некаторыя яшчэ працягваюць вучобу. Прыемна, што бацькі – частыя госці ў вучэбных установах. Яны ведаюць, з кім жывуць іх дзеці ў інтэрнаце, чым займаюцца ў вольны час, як наведваюць заняткі. Вельмі хацелася б, каб "Арыенцір" быў адукацыйнай мадэллю не толькі ў пачатковых класах, а працаваў на працягу ўсіх навучальных гадоў у школе. Якой бы гордасцю і захапленнем напаўняліся сэрцы дзяцей ад таго, што іхнія бацькі разам з імі робяць карысную справу, несучы ў школу зарад эмацыянальнай узнёсласці! Бо сям'я і школа – гэта непарыўны ланцужок у справе выхавання падрастаючага пакалення. Аб гэтым павінны ведаць маладыя педагогі, якія толькі-толькі пачынаюць сваю дзейнасць. І чым цяснейшай у іх будзе гэтая садружнасць, тым і вынікі выхаваўчага працэсу ў класах будуць лепшымі.

Браніслава БАЙВЕР.

Сенненская школа-інтэрнат у Беларусі - лепшая. Аднатыпныя вучэбныя ўстановы ў рэспубліцы будуць раўняцца на сенненцаў... Гэта не пустыя словы, а высновы афіцыйных кіраўніцкіх структур. З 2001 года Сенненская агульнаадукацыйная школа-інтэрнат з'яўляецца эксперыментальнай пляцоўкай Нацыянальнага інстытута адукацыі. Асноўная мэта - рэалізацыя міжнароднага гуманітарнага праекта "Школа-фабрыка". Гэта азначае, што інтэрнат не проста абавязаны за дзяржаўны кошт вучыць, карміць, апранаць дзяцей-сірот, як было раней, а і забяспечваць іх далейшую сацыяльную адаптацыю. Прасцей - даць прафесію, каб не стаяў былы вучань разгублены на раздарожжы, а мог уласнай працай забяспечыць жыццёвы мінімум, пракарміць сябе і сваю сям'ю. У тым, што гэта ўдасца, асабіста мяне пераканалі не столькі маштабы школьна-фабрычнай вытворчасці, колькі яснасць пастаўленай задачы і канкрэтныя метады яе вырашэння.

Рэгіянальная адукацыя

Школа-фабрыка: пуцёўка ў жыццё

У люстэрку рэальных вымярэнняў

Вядомы афарызм, што мова існуе для таго, каб за словамі схаваць думкі (якіх іншы раз наогул не бывае), у дачыненні да праекта "Школа-фабрыка" не падыходзіць. Тут гавораць аб тым – што робяць, і робяць тое – аб чым гавораць. А гэта першы паказчык здаровага сэнсу і рэальнай ацэнкі ўласных магчымасцей. А яны ў плане прафесійнай падрыхтоўкі ў школе немалыя. Сапраўдная фабрыка. Але пройдзем па яе цэхах і заадно пазнаёмімся з замежным госцем Антоніа Карвіна – прэзідэнтам італьянскага дабрачыннага фонду "Putr" (з лацінскай – дзіця). Фонд існуе на ахвяраванні 7 тысяч 237 італьянскіх сем'яў. Мэта – дапамога абяздоленым дзецям. У Беларусі дыяпазон прысутнасці фонду нарастаў у такой паслядоўнасці: аздараўленне дзяцей, стварэнне сямейных дамоў, выплата стыпендый здольным студэнтам, дапамога школам-інтэрнатам. За кошт фонду Сенненскі інтэрнат пабудаваў новае памяшканне для вытворчасці і складзіравання прадукцыі сталярнага цэха. Расходавана 19 тысяч долараў.

Інфармацыйная даведка: Антоніа Карвіна жыве ў Рыме, яму за 60. Выхоўвае чацвярых дзяцей і ўнучку. Асноўная дзейнасць – прадпрымальнік у сферы сродкаў масавай інфармацыі, уладальнік газет і часопісаў. Асноўныя тэмы выданняў – ахова здароўя, матэрыялы з гарачых кропак, спорт. Выходзіць і спецыялізаваны часопіс для дзяцей.

Зразумей іншых - пазнай сябе

Карыстаючыся момантам, я спытаў італьянскага госця (з дапамогай перакладчыка, зразумела):

– Што яднае такія, здавалася б, розныя паняцці, як прадпрымальніцтва і дабрачыннасць?

Вось што адказаў Антоніа:

– Яны не супярэчаць адно аднаму, як цела не супярэчыць душы. Думаю, кожны рана ці позна прыходзіць да такога разумення. Мяне трывожыць, што многія спрэчныя пытанні – палітычныя, эканамічныя, рэлігійныя – паміж краінамі, асабліва ў апошні час, вырашаюцца з пазіцыі сілы. Тэрарызм, вайна – гэта зло ў любым выпадку. На крыві і слязах нельга пабудаваць дастойнае жыццё. Толькі ўзаемапавага, любоў і дабрыня ствараюць дабрабыт і ўтульнасць. Якой будзе наша будучыня, як будзем існаваць, па якіх прынцыпах – вырашаць нашым дзецям. У вашым жа, канкрэтным, выпадку нельга дапусціць, каб выхаванцы школы-інтэрната адчувалі сваю непаўнацэннасць, накоплівалі адмоўныя эмоцыі. Вельмі правільна, на наш погляд, робіць адміністрацыя інтэрната, што клапоціцца аб сацыяльнай абароненасці, рэальна забяспечвае належны ўзровень пасляшкольнага самастойнага жыцця вучняў.

Стваральная сіла дабрачыннасці

Неабходна адзначыць, што Сенненская школа-інтэрнат супрацоўнічае яшчэ з адным дабрачынным фондам – "Дапаможам ім жыць", з асацыяцыяй "Мадуніа" (назва горада) з Італіі і галандскім фондам "Дапамога дзецям". Тэхналагічнае абсталяванне цэхаў, наладка, дапамога ў рамонце вучэбных і жылых памяшканняў, аздараўленне дзяцей – усё гэта дзякуючы іх дапамозе.

Антоніа Карвіна, які ўпершыню наведаў школу-фабрыку, сказаў, што рэальны стан і перспектывы развіцця ў сенненцаў нават лепшыя, чым ён уяўляў па расказах.

Школа-фабрыка дае не толькі чыста рабочыя прафесіі. Тут выдатны кабінет інфарматыкі, уласны сайт у Інтэрнеце. Здольныя выпускнікі працягваюць вучобу ў Лужаснянскім ліцэі, паступаюць у вышэйшыя навучальныя ўстановы рэспублікі.

За здароўем дзяцей ў інтэрнаце пастаяннаназірае медыцынскі работнік, дзейнічае зубаўрачэбны кабінет, абсталяваны па еўрапейскіх стандартах, створаны выдатныя ўмовы для адпачынку і заняткаў.

Ацэнку ўбачанаму на экскурсіі па цэхах і класах выкажу у трох словах: лаканічнасць, мэтазгоднасць, эстэтыка. Ніякіх "навароталў" – усё прапарцыянальна і з густам. Задаволены і італьянскі госць – дабрачынная дапамога не "праядаецца", а стварае патэнцыял на будучае. Наперадзе – выкананне новых сумесных праектаў – будоўля, аздараўленне... Апошні акорд візіту – сустрэча з вучнямі і работнікамі школы-фабрыкі.

На хвалі часу

Хочам мы таго ці не, але сёння, бясспрэчна, наступіў новы час, выбраны новыя арыенціры. Каб жыць, трэба працаваць і атрымліваць канкрэтныя вынікі, запатрабаваныя грамадствам. Аб гэтым – маналог дырэктара школы Л.А.Казлова:

– Цяпер у нас 32 гектары зямлі. Вырошчваем бульбу, капусту, буракі, зерне... Адным словам, раслінная прадукцыяй сваю кухню забяспечваем поўнасцю. Лішкі прадаём. Сёлета рэалізавалі на 15 мільёнаў. У наступным годзе плануем ферму буйной рагатай жывёлы. Праўда, яшчэ не вызначыліся: будзе гэта дойны статак ці на адкорм. Закупіць жывёлу дапаможа галандскі фонд.

У далейшым акцэнт плануем зрабіць не на сельскай гаспадарцы, а на швейнай, сталярнай вытворчасці. Гэтая прадукцыя карыстаецца попытам, дае пастаянны прыбытак.

У плане навучальным і прафпадрыхтоўкі: з наступнага года адкрываем 10 і 11 класы (цяпер 9). Адначасова з атэстатам аб сярэдняй адукацыі нашы выпускнікі будуць атрымліваць і прафесіі – майстар-агароднінавод, швачка, сталяр, трактарыст-машыніст. Мы ўжо сёння можам у значных аб'ёмах выпускаць сталярныя і швейныя вырабы. Дарэчы, іх якасць ніколькі не горшая за ўласна фабрычныя, а цэны значна ніжэй за кошт таннай сыравіны. Перспектывы ў нас ёсць.

У якасці эпілога

Нельга не пагадзіцца, што перспектыва ў школы-фабрыкі ёсць. Прафесійная падрыхтоўка вучняў – ідэя не новая. І паспяхова практыкавалася яшчэ ў дарэвалюцыйныя часы. У нас пры савецкай уладзе добра працавалі ў гэтым кірунку вучэбныя вытворчыя камбінаты. Многія з іх закрылі з-за фінансавых цяжкасцей. Менш цяжкасцей не стала, а добрую справу загубілі – замест таго каб рэфармаваць з улікам новых эканамічных рэалій.

Адміністрацыя школы-інтэрната і персанальна дырэктар Л.А.Казлоў аказаліся больш прадбачлівымі, на літасць бюджэтных асігнаванняў сваіх выхаванцаў не пакінулі. Ім даюць магчымасць самім вызначаць свой шлях і першыя крокі па жыцці рабіць у сценах школы-фабрыкі. А летам 2002 года на базе Сенненскага інтэрната плануецца рэспубліканскі семінар дырэктараў аднатыпных устаноў.

Аляксей КЛЁНАЎ.

"Голас Сенненшчыны".

Геаграфічны сінквейн

Большасць сённяшніх мадэляў навучання накіравана на дасягненне практычна ўсімі вучнямі нейкіх эталонных вынікаў, якія прапісаны ў праграмах і адукацыйных стандартах. Безумоўна, аваладанне пэўнымі ведамі, уменнямі і навыкамі - неабходны элемент зместу адукацыі. Але нярэдка такі падыход да арганізацыі навучання застаецца вядучым на ўсіх этапах і ступенях адукацыі. Пры гэтым абмяжоўваецца магчымасць праяўлення творчых здольнасцей асобы, страчваюцца эмацыянальна-каштоўнасныя адносіны да працэсу навучання. Вучань знаходзіцца ў пазіцыі аднаго з аб'ектаў вучэбнага працэсу, выконваючы галоўным чынам рэпрадуктыўную дзейнасць.

Адным з варыянтаў вырашэння дадзенай праблемы можа стаць такая арганізацыя працэсу навучання, пры якой будзе рэалізавана не толькі традыцыйная, але і пошукавая мадэль навучання. Пры пошукавай мадэлі вучань займае ініцыятыўную (суб'ектную) пазіцыю. Вучэбная дзейнасць набывае індывідуалізаваны характар і накіравана на стварэнне прадукту творчай дзейнасці, які з'яўляецца вынікам асэнсавання і пераўтварэння назапашаных ведаў. Такі падыход адпавядае прынцыпам гуманізацыі адукацыі і асобасна арыентаванага навучання.

Пошукавы падыход стварае ўмовы для актыўнага ўключэння ў вучэбны працэс усіх яго ўдзельнікаў. Ад настаўніка гэта патрабуе высокай прафесійнай культуры і тактоўнага ўзаемадзеяння з вучнямі. Займаючы пазіцыю партнёра-памочніка, педагог павінен умець ствараць такія абставіны, якія б заахвочвалі да творчасці. Далучаючы вучняў да творчай дзейнасці, настаўнік вядзе іх па шляху, які прапанавала група даследчыкаў пад кіраўніцтвам С.Ларыса:

◆ ліквідаваць унутраныя перашкоды творчым праяўленням;
◆ удзяляць увагу рабоце падсвядомасці;
◆ устрымлівацца ад ацэнак;
◆ паказваць вучням магчымасці выкарыстання метафар і аналогій для творчага пошуку, знаходжання новых асацыяцый і сувязяў;
◆ даваць магчымасць разнастайным развіццям;
◆ падтрымліваць выразнасць і яркасць уяўлення;
◆ развіваць успрымальнасць і адчувальнасць, шырыню і насычанасць успрымання навакольнага свету;
◆ ліквідаваць унутраныя перашкоды для мыслення;
◆ "дысцыплінаваць" уяўленне, фантазію, кантраляваць іх;
◆ пастаянна пашыраць фонд ведаў;
◆ дапамагаць вучням бачыць сэнс, агульную накіраванасць іх творчай дзейнасці, бачыць у гэтым развіццё асабістых магчымасцей рашаць творчыя задачы.

Найбольш поўна прапанаваныя ўмовы, неабходныя для рэалізацыі творчага патэнцыялу вучня, праяўляюцца пры выкарыстанні асобасна арыентаваных тэхналогій. Але гэта – не адзіны варыянт вырашэння праблемы. Ёсць шырокія магчымасці для сумяшчэння рэпрадуктыўнай і пошукавай мадэляў навучання. Яго сутнасць можна прадставіць у выглядзе схемы, у якой вучэбны працэс складаецца з двух этапаў: рэпрадуктыўнага і прадуктыўнага.

Першы этап — Другі этап

Рэпрадуктыўны (назапашванне ведаў) → **Прадуктыўны** (стварэнне прадукту творчай дзейнасці)

Першы этап урока блізкі па сваіх мэтах і задачах да традыцыйнага навучання. Вучні набываюць веды, уменні і навыкі, неабходныя для разумення вывучаемага аб'екта ці з'явы. Такім чынам ствараецца падмурак для рэалізацыі другога этапа, вынікам якога будзе прадукт творчай дзейнасці вучня. Гэты "прадукт" уяўляе сабой пераўтварэнне ў новую форму ведаў (прадстаўленне слоўнай інфармацыі ў графічнай форме, знакава-сімвалічнае кадзіраванне і інш.). Абавязковай умовай высокай эфектыўнасці такога ўрока з'яўляецца рэфлексійная дзейнасць на кожным яго этапе.

Асобасная ўключанасць вучняў у творчы характар вучэбнага працэсу пры пошукавай мадэлі стварае ўмовы для праяўлення эмацыянальных адносін. Гэта вельмі важна, паколькі эфектыўны (пачуццёвы) бок мае вялікае значэнне ў фарміраванні адносін да вучобы. Калі вучань не прымае які-небудзь прадмет, настаўніка ці гатовыя формы работы, то эфектыўнасць вучэбна-выхаваўчага працэсу значна зніжаецца.

Індывідуалізацыя вынікаў вучэбнай дзейнасці ў выглядзе прадуктаў творчай дзейнасці ўзмацняе эмацыянальна-каштоўнасны бок навучання. Настаўнік ацэньвае вынікі работы вучня не ў параўнанні з іншымі, а адзначае арыгінальнасць, лагічнасць, эфектыўнасць створанага вучнем прадукту. Асэнсаванне вучнем значнасці сваёй дзейнасці спрыяе змяненню адносін да іншых людзей, да ведаў, да навакольнага свету ў цэлым.

Пошукавая мадэль навучання (пры якой рэалізуюцца суб'ект-суб'ектныя адносіны ва ўзаемадзеянні настаўнік-вучань, узмацняецца эмацыянальны бок навучання, індывідуалізуюцца вынікі вучэбнай дзейнасці, ствараюцца ўмовы для творчасці) з'яўляецца адной са ступеняў, якія вядуць да асобаснага развіцця.

Прывяду ў якасці прыкладу фрагменты ўрока ў 7 класе па тэме "Егіпет", у якім сумяшчаецца традыцыйнае і пошукавае навучанне. Пры такім падыходзе ўрок дзеліцца на два галоўныя этапы: рэпрадуктыўны і прадуктыўны. Кожны этап мае свае мэты, задачы, формы і метады работы, якія залежаць ад педагагічнай сітуацыі.

Калі клас моцны, то мэтазгодна на рэпрадуктыўным этапе ўрока, каб вучні маглі самастойна здабываць веды. Напрыклад, можна падзяліць клас на наступныя групы: картографы, кліматолагі, этнографы, прадстаўнікі турыстычных фірмаў, працуючых на знешнеэканамічных сувязях. Кожная група атрымлівае картку з пытаннямі, на якія яна павінна знайсці адказы з дапамогай падручніка, дадатковай літаратуры і карт атласа. Пасля падрыхтоўкі кожная група робіць паведамленне па тэме даследавання, астатнія вучні фіксуюць у сшытку галоўныя моманты. Затым ідзе замацаванне вывучанага матэрыялу ў франтальнай форме.

У выпадку, калі вучні класа не могуць працаваць самастойна з высокай эфектыўнасцю, то першы этап урока можна правесці ў форме размовы. У працэсе гутаркі настаўнік на ходзе расказу задае пытанні, якія падштурхоўваюць вучняў да выказвання сваіх меркаванняў аб тым, што яны пачулі і як гэта суадносіцца з іх ведамі аб краіне, якую яны вывучаюць. Вучні (школьнікі) маюць уяўленне аб асаблівасцях прыроды, насельніцтва, культуры і гісторыі Егіпта з курса гісторыі Старажытнага свету. Асноўныя моманты фіксуюцца ў сшытку ў выглядзе табліцы.

Пункт характарыстыкі краіны	Асаблівасці
1. Геаграфічнае становішча	выгаднае, Азія – Афрыка, 1млн.км², тропік
2. Прырода і рэсурсы	пустыня, аазісы, нафта, Ніл
3. Насельніцтва і гарады	арабы, іслам, Каір, Александрыя
4. Гаспадарка	Фелах, бавоўна, Суэцкі канал, турызм

Словы ў другім слупку табліцы ў канцэнтраваным выглядзе адлюстроўваюць галоўныя асаблівасці Егіпта.

Пры розных падыходах да арганізацыі першага (рэпрадуктыўнага) этапа ўрока галоўным яго вынікам з'яўляюцца рознабаковыя веды вучняў пра вывучаемую краіну. Адсюль вядучая мэта гэтага этапа – адукацыйная, а задачы, сфармуляваныя з пазіцыі вучня, будуць наступныя:

◆ вучні вызначаюць становішча Егіпта на палітычнай і фізічнай карце свету і Афрыкі;
◆ вучні ведаюць галоўныя асаблівасці прыроды, насельніцтва, гаспадаркі краіны;
◆ вучні прымяняюць веды, набытыя на ўроках гісторыі, пры вызначэнні індывідуальных асаблівасцей Егіпта;
◆ вучні ўмеюць маляваць ментальную (уяўленчую) карту краіны і наносіць на яе галоўныя геаграфічныя і гістарычныя аб'екты.

Галоўнай мэтай другога (прадуктыўнага) этапа ўрока будзе развіццё ўмення працаваць з атрыманай інфармацыяй. Дзеці вучацца пераўтвараць свае веды і прадстаўляць іх у новай форме. Я прапаную два варыянты перапрацоўкі інфармацыі: стварэнне графічнага вобраза і напісанне сінквейна. Неабходна адзначыць, што прадуктыўны этап урока мае папярэднюю падрыхтоўку: уменне працаваць з інфармацыяй фарміруецца не адразу.

Графічны вобраз як вынік прадуктыўнай дзейнасці ўяўляе сабой малюнак, які ў знакава-сімвалічнай форме адлюстроўвае галоўныя асаблівасці геаграфічнага становішча, насельніцтва і гаспадаркі Егіпта. Адзін з варыянтаў такога вобраза паказаны на малюнку. Цэнтральным аб'ектам малюнка з'яўляецца выява піраміды як сімвала старажытнасці егіпецкай цывілізацыі і аднаго з аб'ектаў турызму. Грані піраміды ўяўляюць сабой дзве літары "А", што адпавядае становішчу Егіпта ў дзвюх частках свету: Афрыцы і Азіі. Вяршыню піраміды ўпрыгожвае месяц – сімвал мусульманства, галоўнай рэлігіі краіны. За пірамідай знаходзіцца выява расліны бавоўніка як галоўнай сельскагаспадарчай культуры сучаснага Егіпта. Сцябло бавоўніка сімвалізуе раку Ніл, якая цячэ з поўдня на поўнач, а кветка – гэта дэльта ракі, самая абжытая і густазаселеная частка краіны. На заднім плане бархан – увасабленне пустынь, якія займаюць 96% тэрыторыі краіны, а фінікавая пальма – гэта аазіс. Менавіта гэтая расліна часцей за ўсё сустракаецца ў пустынях, дзе на паверхню выходзіць вада. Нафтавая вышка ўказвае на галоўны рэсурс сучаснага прамысловага развіцця краіны – нафту.

Як можна заўважыць з апісання, гэты малюнак дастаткова ёмісты ў змястоўным плане, прычым магчымасці для яго ўдасканалення заўсёды застаюцца. Малюнак кожнага вучня атрымліваецца не падобным на іншыя, што мае вялікае значэнне ў плане індывідуалізацыі ведаў. Таксама гэты малюнак можа выкарыстоўвацца як апорны канспект пры адказе. Для настаўніка аналіз такіх малюнкаў дае магчымасць вызначыць недахопы ў ведах вучняў і на наступны ўрок зрабіць адпаведныя карэкціроўкі. Па меры магчымасці кожны вучань абараняе свой "вобраз краіны" і тым самым вучыцца выказваць свае меркаванні і адстойваць уласную думку.

Сінквейн – гэта своеасаблівы верш, назва якога пайшла ад аднайменнага французскага слова, якое ў перакладзе азначае "пяць". Гэты твор складаецца з пяці радкоў, дзе:

◆ першы радок – назва сінквейна,
◆ другі – два прыметнікі,
◆ трэці – тры дзеясловы,
◆ чацверты – выраз на тэму,
◆ пяты – назоўнік.

Гэты верш не патрабуе рыфмавання радкоў. Варта толькі падабраць тыя словы, якія найбольш ёміста і дакладна характарызуюць асаблівасці тэмы, што вывучаецца. Прапаную адзін з варыянтаў сінквейна па тэме "Егіпет".

1. МІСР
2. Пустынны, багаты
3. Вабіць, апрацоўвае, развіваецца
4. Два Егіпты ў адным.
5. Ніл

Назва сінквейна "Міср" з арабскай мовы перакладаецца як "Егіпет". Цікавы варыянт з прыметнікамі, якія з'яўляюцца супрацьлеглымі з пазіцыі таго, што звычайна пустыні асацыіруюцца з беднасцю. Але тут сэнс слова "багаты" вучні тлумачылі як багацце гістарычнай спадчыны. Трэці радок раскрывае асаблівасці гаспадарчага развіцця краіны: "вабіць" – турыстаў, "развіваецца" – эканамічна (Егіпет – адна з найбольш эканамічна развітых краін Афрыкі), "апрацоўвае" – зямлю (са старажытных часоў галоўным заняткам насельніцтва была праца на ўрадлівых землях даліны Ніла). Цяжкасць і незвычайнасць напісання трэцяга радка сінквейна ў тым, што тут неабходна падысці да краіны як да нейкага жывога аб'екта. Выраз на тэму "Два Егіпты ў адным" мае глыбокі сэнс. Па-першае, з пункту гледжання прыродных асаблівасцей Егіпет дзеліцца на дзве часткі – пустыня і даліна Ніла. Па-другое, у гістарычным плане Егіпет дзяліўся на Верхні і Ніжні. І апошнім словам, якое ўвасабляе сабой галоўны змест тэмы, вучні прапанавалі слова "Ніл". Такі выбар справядлівы, бо менавіта гэтай рацэ абавязаны сваім існаваннем і старажытны, і сучасны Егіпет. Яшчэ Герадот сказаў: "Егіпет – гэта дар Ніла".

Прапанаваныя падыходы, стварэнне графічнага вобраза вучэбнага матэрыялу і напісанне сінквейна можна прымяняць не толькі на ўроках геаграфіі. Асабліва шырокія магчымасці выкарыстання гэтых форм работы маюць прадметы гуманітарнага цыкла, біялогія, фізіка і іншыя. Таксама вывучэнне асобных тэм у курсе матэматыкі можна разнастаіць прапанаванымі прыёмамі работы. Паспрабуйце напісаць сінквейн па тэме "Уласцівасці трохвугольніка" або намаляваць графічны вобраз квадратнага кораня. Не пашкадуеце!

Вадзім ШПЕТНЫ,
настаўнік геаграфіі Ланской сярэдняй школы Маларыцкага раёна.

Гэтыя дзіўныя кубікі Зайцава

З методыкай Мікалая Аляксандравіча Зайцава я пазнаёмілася на аўтарскіх курсах, якія ён праводзіў у Мінску. Адразу ёю захапілася. Чым яна мяне пакарыла? Па-першае, гуманным стаўленнем да вучня, сваёй даступнасцю (усё разумна, зразумела, відавочна), беражлівымі адносінамі да свету, душы вучня. Па-другое, педагагічным прынцыпам - ад канкрэтна-вобразнага праз наглядна-дзейснае да слоўна-лагічнага. Па-трэцяе, сваім дэвізам: "Ні радка дрэні не чытаць, ні радка дрэні не пісаць". І апошняе - актыўнасцю пазнавальнай дзейнасці вучня, імкненнем да спасціжэння новага, цікавага, радасцю адкрыццяў.

З чаго ўсё пачыналася? Самастойна вывучала методыку новай педагагічнай тэхналогіі. Правяла да пачатку навучальнага года для бацькоў шэсць сходаў-семінараў, пазнаёміла іх з асноўнымі аспектамі методыкі, расказала, якім можа быць іх удзел у вучэбным працэсе, правяла анкетаванне, з дапамогай якога вывучыла псіхолага-фізіялагічныя асаблівасці будучых вучняў. Стварыла сумесна з бацькамі вучэбна-метадычную базу для работы. Склала каляндарныя планы.

Якіх вынікаў дасягнула за навучальны год у падрыхтоўчым класе?

У класе – дваццаць чалавек. Дзеці амаль усе ўмелі чытаць па складах; марудна, але правільна чыталі дванаццаць чалавек; па асобных літарах – пяць чалавек; з пераходам на цэлыя словы – тры чалавекі. Адна дзяўчынка ўжо ў дзіцячым садку навучылася чытаць бегла менавіта з дапамогай кубікаў М.А.Зайцава. Маім вучням вельмі спадабалася работа з кубікамі (агучванне, складанне слоў, сказаў). На жаль, у мяне быў толькі адзін камплект кубікаў. Для пашырэння поля дзейнасці неабходны два камплекты. Цікава праходзіла работа па табліцы, пісьмо ўказкай, спяванне алфавіта, папевак. Любілі слухаць касеты "Чытай і спявай" і папеўкі "Кубікі М.А.Зайцава". Маршыравалі з папеўкамі па вуліцы ў час прагулак.

Завяла з дзецьмі сшытак па чытанню, назвала яго "Сшытак мудрасці". Спачатку там друкавалі прымаўкі, потым пісалі прапіснымі літарамі.

Кожны ўрок чытання пачыналі з прагаворвання скорагаворак. Чыталі толькі вершы і апавяданні рускіх і беларускіх класікаў. У гэтым мне дапамог падручнік "Рускае слова" пад рэдакцыяй М.В.Галаванава, В.Г.Гарэцкага 1991 года выдання, Мінск, "Народная асвета". Падручнік меў кожны вучань.

Вельмі спадабалася каліграфія, прапанаваная Мікалаем Аляксандравічам. Першыя ўрокі праводзіла так, як ён вучыў, але заўважыла, што некаторыя дзеці выбіраюць толькі адну літару на кожным уроку, літару, найбольш простую ў напісанні. Як быць? Я ж павінна навучыць дзяцей пісаць не толькі літары, але і пад дыктоўку, правільна спісваць тэкст. Тады я разбіла алфавіт на групы літар, з агульным элементам у напісанні. Кожнаму вучню зрабіла ўзор напісання літар са стрэлачкамі-паказальнікамі па два экземпляры: адзін – у школе, другі – дома. На ўроку дзеці абводзілі пальчыкам або алоўкам літары, потым пісалі ў сшытку. Так, за дванаццаць урокаў, амаль за тры тыдні, усе мае вучні авалодалі навыкамі напісання літар і іх злучэнняў. У другой чвэрці мы пісалі ўжо словы і сказы. Дамашняе заданне я не задавала. Нельга! Але вучні самі праяўлялі цікавасць да работы. Іх падтрымлівалі бацькі. Пад наглядам мамы або таты многія дзеці пісалі ў сшытку вершы вядомых паэтаў у аб'ёме адной старонкі. Я абавязкова ўсё напісанае дзецьмі чытала ўголас і шчыра радавалася. Дзеці бачылі, якое шчасце яны дастаўлялі мне сваімі работамі. Тыя, хто яшчэ не пісаў, таксама пачыналі пісаць, няхай мала, але пісалі. Так атрымаліся цудоўныя сшыткі!

Усім палюбіўся аловак. Няма страху перад памылкай, няма "бруду" ў сшытках, добра выконваецца работа над памылкамі. Праўда, настаўніку даводзіцца два разы правяраць адну работу. З вопыту магу сказаць, што неабходны пастаянны кантроль за акуратным выкарыстаннем гумкі, трэба патрабаваць з першага ж дня мець два алоўкі, добра адточаныя. Гумкай дзеці павінны карыстацца пры рабоце над памылкамі. Зрэдку! У крайнім выпадку пры напісанні вучэбных пісьмовых работ. Інакш дзеці няўважліва пачынаюць спісваць, допускаюць шмат памылак. Бацькі былі незадаволеныя. Тады я забараніла часта карыстацца гумкай у час пісьма. Дзеці пачалі ставіцца да работы больш адказна, сталі больш уважлівымі. Праўда, па просьбе бацькоў я ўвяла дадатковыя сшыткі па пісьму, дзе пішам ручкай. Будзем параўноўваць і рабіць высновы.

З вялікім задавальненнем дзеці працавалі на ўроках матэматыкі па табліцах. Лічэнне да 100 засвоілі вельмі хутка і лёгка. З першага разу яны зразумелі і запомнілі, што такое цотныя і няцотныя лікі, наступныя і папярэднія. Так захапіліся работай, што не хацелі ісці на перапынак. Мае дзеці любілі спаборнічаць у хуткім і правільным прагаворванні табліц на складанне і адніманне да 20. Вельмі хутка засвоілі трохзначныя лікі (у падрыхтоўчым класе). Дапамаглі нам кубікі! Калі ўсе падрыхтоўчыя класы працавалі, вывучаючы першую дзесятку, мае вучні рашалі прыклады з лікамі да 100, з пераходам праз дзесятак. І зноў дапамагала табліца №4 "Лічы да 100". А вясной мы ўжо займаліся па дапаможніку "Нам у сотні цесна". Праўда, вучні рабілі памылкі пры лічэнні. Таму з табліцай множання я не паспела іх пазнаёміць. Больш часу ўдзяляла рабоце па картках. А задачы на развіццё лагічнага мыслення мы рашалі ўсе разам. Простыя задачы адпрацоўвала па матэматыцы Герасімава.

Кантрольная работа, праведзеная ў маі, уключала заданні для 1–2 класаў. А мае шасцігодкі ўсе справіліся з работай!

Выклікала цікавасць у дзяцей і работа з вялікімі лікамі, асабліва круглымі, яны лёгка навучыліся іх называць.

Мае высновы па выніках работы па методыцы М.А.Зайцава за першы год навучання:

Дзецям цікава, лёгка і проста. Усё настолькі відавочна і зразумела, што выклікае жаданне працаваць.

У працэсе навучання задзейнічаны ўсе пазнавальныя працэсы; высокая актыўнасць у рабоце.

Дзеці не стамляюцца, няма страху перад вучобай, віды дзейнасці разнастайныя.

Праграму засвоілі ўсе, узровень ведаў намнога вышэйшы, чым у звычайным класе.

Вучоба ў радасць, няма слёз і страху, ёсць імкненне да новага, цікавага, не згасае жаданне вучыцца, паяўляецца вера ў свае сілы нават у слабых дзяцей.

Алена РАДЗІЕЎСКАЯ,
настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы №3 Наваполацка.

"Ключом да ўсякай навукі з'яўляецца пытальнік"

Вясной 2001 года Віцебскі абласны інстытут павышэння кваліфікацыі сумесна з упраўленнем адукацыі аблвыканкама вывучаў праблему ўкаранення сучасных педагагічных тэхналогій у двух раёнах - Лёзненскім і Сенненскім. Сярод мноства пытанняў, якія задаваліся вучням, было і такое: "Які з адказаў вы лічыце ў дачыненні да сябе найбольш правільным: я вучуся або мяне вучаць?"

Амаль дзевяноста працэнтаў школьнікаў выбралі першы варыянт "Я вучуся". У супрацоўнікаў інстытута, якія праводзілі вывучэнне праблемы, узнікла сумненне: а ці адпавядае гэты вынік рэальнаму становішчу спраў у сучаснай школе?

Звернемся да першапачатковага сэнсу слова "вучыцца". Вучыцца – значыць вучыць самога сябе, самому (самастойна) набываць веды, уменні і навыкі. Логіка падказвае, што гэты працэс прадугледжвае самастойную пастаноўку мэт і задач навучання (вучэбнай дзейнасці), самастойны выбар яго зместу, форм і метадаў. Працягваючы гэты ланцужок, мы абавязкова прыйдзем да мноства іншых "сама-": Самастойны выбар крыніц інфармацыі (веды) і спосабаў работы з імі, выбар партнёраў і груп для вучэбнага ўзаемадзеяння, спосабаў кантролю і ацэнкі дасягнутых вынікаў, варыянтаў справаздачнасці (перад сабой, аднакласнікамі, настаўнікам), форм прэзентацыі сваіх ведаў, прадуктаў вучэбнай працы і г.д.

Адзін са стваральнікаў тэорыі развіццёвага навучання У.У.Давыдаў сцвярджае: "Уменне вучыцца рэзка выдзяляецца сярод іншых агульнакультурных уменняў (чытаць, пісаць, лічыць і інш.). У шырокім сэнсе "ўменне вучыць сябе" азначае здольнасць чалавека пераадольваць уласную абмежаванасць не толькі ў галіне канкрэтных ведаў і навыкаў, але і ў любой сферы дзейнасці і чалавечых стасункаў, у прыватнасці ва ўзаемаадносінах з самім сабой як з чалавекам няўмелым і лянівым, няўважлівым і неадукаваным, але здольным мяняцца, рабіць сябе іншым. Каб вучыць і змяняць самога сябе, чалавек павінен, па-першае, ведаць пра сваю абмежаванасць у чым-небудзь, па-другое, умець яе пераадольваць" (Давыдаў У.У.Тэорыя развіццёвага навучання. – М., 1996). Можна па-рознаму ўспрымаць асобныя акцэнты гэтага выказвання. Але, думаю, далёка не кожны настаўнік можа ўпэўнена сказаць пра сваіх вучняў: яны ўмеюць вучыцца і змяняць саміх сябе. Чаму ж навучанне ў нашых школах далёкае ад ідэальнага? Чаму з мноства раней пералічаных "сама-" толькі асобныя рэалізуюцца ў вучэбным працэсе?

На гэтыя пытанні можна адказваць па-рознаму. Але ўсё-такі галоўная прычына заключаецца ў тым, што мы, пераходзячы на сучасную парадыгму адукацыі і ўрачыста заяўляючы, што адукацыйны працэс павінен быць засяроджаны на асобе вучня (дарэчы, кожны з нас робіць гэта шчыра!), застаемся ў палоне старых падыходаў. У чым жа яны? Перш за ўсё ў тым, што жыве ў нас святая вера: любыя змены ў дзейнасці (жыццядзейнасці) вучня павінен ініцыіраваць, арганізоўваць і ажыццяўляць настаўнік. Відавочна, чытаючы гэтыя радкі, некаторыя з настаўнікаў абурацца: "А як жа інакш? Бо настаўнік выконвае сацыяльны заказ грамадства". Аднак, паважаныя калегі і апаненты, а дзе ж вучань з яго патрэбамі, інтарэсамі і схільнасцямі, задаткамі і здольнасцямі? Дзе яго правы і свабоды? Няўжо яны заключаюцца толькі ў рэалізацыі задач, вызначаных настаўнікам, у выкананні яго планаў?

Нельга навучыць вучыцца, не прадастаўляючы школьніку свабоды і самастойнасці. Давайце пераглядзім з гэтых пазіцый рэальны вучэбны працэс, ацэнім яго з пазіцый самастойнасці і самадзейнасці школьнікаў у вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

Хто і як праектуе, фармулюе мэты і задачы ўрока? Калі гэта робіць толькі настаўнік, то можна гаварыць пра адсутнасць такога элемента навучання, як самастойнае мэтавызначэнне вучняў. Калі настаўнік дэманструе, як на аснове ўжо акрэсленай мэты вядзецца пошук канкрэтных задач урока, можна зрабіць выснову аб наяўнасці пераходу ад навучання да самастойнага вучэння. Яшчэ лепш (але такое сустракаецца нячаста), калі педагог і вучні сумесна вядуць пошук мэт і задач. Больш высокі ўзровень дасягаецца, калі па заданню настаўніка школьнікі вызначаюць мэты і задачы, а педагог дапамагае ім у ацэнцы, аналізе дасягнутых вынікаў. У ідэале, калі вучні дастаткова падрыхтаваны, яны самі вядуць увесь працэс мэтавызначэння пры кансультацыйнай (магчыма, карэктыўнай) ролі настаўніка. Ці спрабуем мы ўзяць у адукацыйным працэсе гэтую вышыню?

Даволі часта ў школе работа вядзецца па прапанаваных настаўнікам інструкцыях і прадпісаннях. Безумоўна, гэта неабходная ступень у вучэбнай дзейнасці. Але найбольш прадуктыўнай (я прапускаю прамежкавыя ступені) формай работы, якая развівае вучня і дазваляе яму змяніць самога сябе, з'яўляецца работа па самастойнаму складанню плана, самакантроль і самаацэнка працэсу і вынікаў дзейнасці. Але ж нават у адной з найбольш распаўсюджаных і прынятых многімі настаўнікамі тэхналогіі модульнага навучання загадзя зададзеная інструкцыя пераважае. Ці не тармозіць гэта развіццё вучня, ці не становіцца (на пэўным этапе) бар'ерам да ператварэння яго ў сапраўднага суб'екта навучання?

Звернемся да крыніц ведаў, якія выкарыстоўвае наш вучань. Як правіла, гэта падручнік, дапаможнік, кніга для чытання і г.д., рэкамендаваныя настаўнікам. А вось навучанне школьнікаў свабоднаму (ініцыятыўнаму) пошуку неабходных крыніц ведаў пакуль яшчэ застаецца на другім плане.

Зробім яшчэ адзін крок у аналізе рэальнага вучэбнага працэсу. Ён звязаны з тым, што ў большасці выпадкаў вучань працуе па заданнях настаўніка. Прычым дастаткова высокай лічыцца самастойнасць вучня, калі яму прапануецца "веер" заданняў для выбару. Але ж магчымы і неабходны і іншыя, больш высокія ўзроўні:

* вучні шукаюць і выбіраюць заданні з прапанаваных настаўнікам крыніц (падручнікаў, дапаможнікаў, зборнікаў задач, практыкаванняў і г.д.);

* школьнікі выбіраюць заданні з самастойна падабраных крыніц;

* вучні складаюць заданні па ўзорах, прапанаваных настаўнікам;

* самастойнае канструяванне заданняў вучнямі.

Без узыходжання на гэтыя ступені школьнікі так і застаюцца выканаўцамі.

Прадоўжым наш аналіз. У свой час А.дэ Бальзак адзначыў: "Ключом да ўсякай навукі з'яўляецца пытальнік". З гэтай думкай сугучны словы Дж.Брунера: "Стратэгія пазнавальнай дзейнасці чалавека, якая забяспечвае працэс яго самавызначэння, цесна звязана з пытаннямі, якія ён фармулюе". Як жа ў нас у школе з праблемай пытання? Пытанні падручніка, пытанні кантрольных і самастойных работ, пытанні тэставых заданняў, пытанні, якія фармулюе настаўнік, – усё гэтае знешняе ў дачыненні да школьніка пастаянна прымушае яго адказваць або шукаць адказы. **Пытанні задаюцца вучню, але не вучнем.** Ці можна ў такім выпадку лічыць пытанні ключамі да вывучаемых навук? Узнікае супярэчнасць паміж тым фактам, што ў школу большасць дзяцей прыходзіць з мноствам пытанняў (знакамітыя "чамучкі"), а ўжо ў сярэдніх класах колькасць пытанняў, якія задаюцца дзецьмі і іх хвалююць, рэзка зніжаецца. Н.Б.Шумакова ў кнізе "Узрост пытанняў" (М., 1990) тлумачыць гэты феномен дастаткова проста: калі ў дашкольным узросце дзіця само выступае ў якасці ініцыятара дыялогу з дарослымі, задаючы адно за другім свае "чаму?", то на ўроку ў школе ініцыятар дыялогу – настаўнік. Ад дзіцяці патрабуецца не задаваць пытанні, а адказваць на іх. Чым лепшыя адказы, тым вышэйшая адзнака. Дзеці хутка засвойваюць гэта і пачынаюць аддаваць перавагу адказу як больш значнаму віду дзейнасці. Адпаведна яны перастаюць задаваць пытанні, і калі настаўнік не робіць пэўных захадаў для падтрымання і развіцця цікаўнасці, вучні страчваюць ініцыятыву ў пазнанні. На жаль, і ў сярэднім звяне, калі пачынаецца другі (падлеткавы) узрост пытанняў, методыкі і тэхналогіі, якія выкарыстоўваюцца настаўнікам, не садзейнічаюць узыходжанню школьніка да Яго Вялікасці Пытання.

Безумоўна, прыведзеныя фрагменты аналізу вучэбнага працэсу нельга лічыць поўнымі, завершанымі. Але і яны дазваляюць наблізіцца да разумення розніцы паміж "Я вучуся" і "Мяне вучаць". Гэтыя адрозненні дакладна выдзелены ў даследаванні пад рэдакцыяй В.Я.Ляўдзіс "Фарміраванне вучэбнай дзейнасці студэнтаў" (М., 1989):

Навучанне: фарміраванне сацыяльна праграміруемых ведаў, якія вызначаюцца патрэбамі грамадства на даным этапе (фактычна традыцыйных "павінен ведаць, умець...").

Вучэнне: атрыманне ў якасці канчатковага прадукту новага тыпу ведаў, якія можна назваць "асобаснымі ведамі".

Асобасныя веды – гэта тое, пра што я магу сказаць: яны мае, як урок, хлеб, гульня, песня і да т.п. Я набыў іх сам, па ўласнай ініцыятыве, без знешняга прымусу. Яны маюць для мяне асобасны сэнс, адметны ад таго, які ў іх укладваюць іншыя людзі (праверце, як шмат розных сэнсаў укладваюць у паняцце "гульня" вучні аднаго і таго ж класа). Я магу звязаць гэтае паняцце з мноствам іншых, якія захоўваюцца ў маёй памяці (гульня ўяўлення, гульня фарбаў на палітры мастака, хакей, "Поле цудаў", ваенная гульня і г.д.). Я магу лёгка і свабодна перадаваць гэтыя веды іншым людзям. У розных новых, нестандартных сітуацыях я магу творча выкарыстоўваць асобасныя веды аж да прадуцыравання на іх аснове новых ведаў. Прапануйце вучням, напрыклад, распрацаваць праект музея гульні ў школе, і вы атрымаеце дзесяткі (калі не сотні!) цікавых ідэй і па зместу, і па канкрэтных экспазіцыях. А ўсё таму, што веды аб гульні – сапраўды асобасныя веды.

Якія ж умовы неабходны для таго, каб прадуктам адукацыйнага працэсу сталі менавіта асобасныя веды?

Не выклікае сумнення першая ўмова: як асобасныя засвойваюцца толькі тыя веды, у якіх вучань адчувае патрэбу, прычым усвядомленую: "хачу ведаць", "мне гэта трэба", "хачу навучыцца".

Па-другое, засваенне ідэй паспяховае, калі я разумею тое, што трэба засвоіць. Праблема разумення з'яўляецца адной з цэнтральных у навучанні: тое, што незразумела, можна завучыць, запомніць, але асобаснымі ведамі гэта не стане.

Па-трэцяе, засваенне можа быць паспяховым, прадуктыўным, калі я ўмею самастойна вучыцца і ў мяне ёсць магчымасць рабіць гэта (адсылаю чытачоў да першай часткі артыкула).

Спынімся больш падрабязна на чацвёртай умове паспяховасці навучання. Сэнс яе заключаецца ў тым, што сапраўды асобаснымі для чалавека становяцца толькі тыя веды, якія пражыты ім, гэта значыць прайшлі праз розум, праз пачуцці. Вялікі пісьменнік і выдатны педагог Л.М.Талстой гаварыў пра гэта так: "Ёсць два спосабы пазнання знешняга свету: адзін, самы грубы і непазбежны, спосаб пазнання пяццю пачуццямі. З гэтага спосабу пазнання не склаўся б у нас той свет, які мы ведаем, а быў бы хаос, які дае нам розныя адчуванні. Другі спосаб заключаецца ў тым, каб, пазнаўшы любоўю да сябе сябе, пазнаць потым любоўю да іншых істот гэтыя істоты; перанесціся думкай у другога чалавека, жывёлу, расліну, нават камень. Гэтым спосабам пазнаеш знутры і ўтвараеш увесь свет, якім мы яго ведаем. Гэты спосаб ёсць тое, што называюць паэтычным дарам, гэта ж ёсць любоў". Без такога "ўжывання" ў навакольны свет, пра які гаворыць Л.М.Талстой, не могуць быць рэалізаваны і папярэднія ўмовы выхаду на асобасныя веды. Бо пражытае чалавекам адбіваецца і на патрэбе ў гэтых ведах, і на яго разуменні. Вопыт пражывання становіцца і адным з вядучых уменняў навучання.

Выдзелім яшчэ адну істотную ўмову: засваенне ведаў эфектыўнае і прадуктыўнае, калі працэс і вынікі засваення запатрабаваны самой асобай, соцыумам, грамадствам. Гэтая ўмова выконваецца, калі вучань адчувае задавальненне ад працэсу і вынікаў навучання, калі веды, якія ён атрымлівае, патрэбны не толькі на ўроках, але і ў пазаўрочнай рабоце, не толькі тут і цяпер, але і ў аддаленай перспектыве. Заўважым, запатрабаванасць ведаў – для вучня часта фактар знешні, прымусовы: адказаць на ўроку, здаць залік, экзамен і г.д. **Але ж веды можна не толькі аддаваць, але і дарыць (!)**. Ідэя дарэння ведаў, на нашу думку, заслугоўвае галоўнай ролі ў дзейнасці школы: падары задачу, падары арыгінальнае рашэнне, падары пытанне, малюнак, сачыненне... Такі падыход у вучэбным працэсе дапаможа пераадолець адзін з сур'ёзных бар'ераў на шляху да навучання – бар'ер прымусу.

Дарэчы, адзін з аспектаў культу дарэння ведаў – свабода іх прэзентацыі вучнем з правам выбару формы, месца і жанру. Толькі пры гэтай умове вучань свабодна вынясе на суд іншых плён сваёй працы.

Безумоўна, пры пераходзе ад навучання да самастойнага вучэння школьнікаў узнікае патрэба ў пераглядзе і пераадоленні шэрагу іншых звыклых стэрэатыпаў. У прыватнасці гэта датычыць арганізацыі работы з тэкстамі. Галоўнае, што вызначае вучня з высокім узроўнем падрыхтаванасці да вучэння – цэласнае, мнагаграннае разуменне тэксту, нелінейнасць яго ўспрымання. Такі вучань пасля вывучэння тэксту можа:

– скласці яго разгорнуты або кароткі план;

– пераказаць тэкст поўнасцю або выбарачна;

– узнавіць тэкст у рознай паслядоўнасці (ад пачатку, ад сярэдзіны, ад канца, ад канкрэтнага эпізоду);

– знайсці мноства кантэкстаў і зрабіць пераказ у адпаведнасці з любым з іх;

– прадставіць тэкст з дапамогай розных знакаў, сімвалаў, відарысаў;

– уключыць веды, якія ёсць у тэксце, у сістэму раней засвоеных;

– узбагаціць тэкст новымі героямі, фактамі, падзеямі, прапанаваць яго працяг;

– скласці серыю нестандартных пытанняў да тэксту;

– пераказаць (у тым ліку вобразна) тэкст з розных пазіцый: ад асобы аўтара, любога з герояў, ад імя любога прадмета або аб'екта, пра які ідзе гаворка ў тэксце.

Патрабуе сур'ёзнага перагляду і работа са словам (паняццем). "Паняцце" і "разуменне" – блізкія па значэнню словы. Данесці да іншага (перш за ўсё да самога сябе!) сэнс і змест паняцця чалавек можа, калі ён гэтае паняцце вызначыў. Але сотні і тысячы паняццяў шматлікіх вучэбных курсаў уваходзяць у свядомасць вучняў праз гатовыя азначэнні, якія проста запамінаюцца, завучваюцца. Таму адна з важных задач пераходу да вучэння – навучыць школьнікаў даваць азначэнні паняццям. Пры гэтым нельга лічыць вышэйшым дасягненнем, калі вучань, свабодна карыстаючыся даведнікамі, самастойна знаходзіць фармуліроўкі. Важна, каб ён навучыўся супастаўляць іх, абгрунтоўваць выбар таго з азначэнняў, якое больш дакладна і поўна раскрывае значэнне тэрміна, паняцця. Яшчэ больш значнае ўменне самастойна канструяваць, фармуляваць і прэзентаваць іншым азначэнне новага паняцця з апорай на розныя прыёмы азначэння і прэзентацыі: азначэнне – вобраз (апісанне), лагічнае азначэнне, азначэнне праз сімвалы (формулы), азначэнне ў выглядзе структурнай схемы або табліцы.

Пераход да новага заўсёды складаны. Усё, пра што мы гаварылі, можа быць рэалізавана ва ўмовах выкарыстання педагогікі Дальтан, сістэмы "Крок за крокам", развіццёвага навучання па Д.Б.Эльконіну-У.У.Давыдаву, мадэлі "Школа-2100" і інш. Можа, але толькі пры ўмове, калі настаўнік прымае нашы падыходы, успрымае іх як свае асобасныя веды і перакананні.

Настаўнікі-эксперыментатары школ Віцебскай вобласці, якія зацікавіліся пераходам ад школы навучання да школы самастойнага вучэння, апрабіруюць выкладзеныя падыходы ў сваіх класах і праз свае вучэбныя прадметы.

Будзем спадзявацца, што ў выніку аб'ектыўна павялічыцца колькасць вучняў, якія цалкам справядліва могуць сказаць пра сябе "Я вучуся".

Уладзімір КУЧЫНСКІ,
прарэктар па навукова-метадычнай рабоце Віцебскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі.

"Аўтэнтычная" гімназія: рэчы і людзі

Штодня, калі слухаю па тэле анонсы пераважна расійскіх, бразільскіх і амерыканскіх фільмаў, мне міжволі рэжа слых слова "нацыянальны" - "Глядзіце на першым нацыянальным тэлеканале"... Штодня, ідучы з дому на працу і наадварот, я зноў-такі міжволі "спатыкаюся" на тым жа слове, бы на здзек напісаным па-руску - на аграмаднай шыльдзе універсама - "Национальный"...

А ў Заводскім раёне сталіцы ёсць Нацыянальная гімназія № 14, дзе ўжо не адзін дзесятак гадоў месціцца адмысловая "Беларуская хатка", а ў ёй - унікальная калекцыя рэдкіх музычных інструментаў, і грае на іх не менш унікальны узорны ансамбль "Дудары" пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры, члена Асацыяцыі майстроў музычных інструментаў Дзмітрыя Дзмітрыевіча Ровенскага.

Я называю гэтую гімназію "аўтэнтычнай" і думаю, наколькі гэта дарэчна, этычна і адэкватна - нават беручы сваё азначэнне ў двукоссе. Да якога, урэшце, сэнсу скірую я чытацкую думку? Гімназія, якая можа лічыцца сапраўднай, насамрэч нацыянальнай? Гімназія, так бы мовіць, у арыгінале, у адзіным асобніку? Ці проста тая, дзе можна пачуць і ўбачыць шмат праяў аўтэнтызму ў літаральным сэнсе: фальклорныя спевы і традыцыйныя абрадавыя святкаванні, прадметы побыту і музычныя інструменты, саміх, урэшце, людзей, што навучаюць сваіх вучняў спаконвечнай, то бок, аўтэнтычнай нацыянальнай культуры?..

Забягаючы наперад, скажу, што любы з гэтых сэнсаў у выпадку з 14-й гімназіяй мае права на існаванне. Паколькі існуюць яны - рэчы і людзі, якія напаўняюць уласным існаваннем гэтыя сэнсы.

Рэчы

У гэта сапраўды цяжка паверыць, але ў мінскай гімназіі № 14 ёсць свая хоць няхітрая, але цалкам сапраўдная цагляная печка, якую пры патрэбе можна і распаліць - зроблены ўсе люфты, комін, як мае быць, выходзіць на вуліцу. Такога ў Мінску мне яшчэ не даводзілася бачыць. Натуральна, першым жа чынам пытаюся ў нязменнага гаспадара "Беларускай хаткі" Дз.Дз.Ровенскага пра гэты цагляны цуд. І чую "звычайную" гісторыю пра тое, што печцы гадоў дзесяць, што зроблена яна па эскізах печкі бабулі самога Дзмітрыя Дзмітрыевіча і што скласці яе ў сценах гімназіі, а тады яшчэ школы № 111, дазволіў колішні легендарны яе дырэктар К.А.Пісарык, які ўзначальваў установу на працягу ажно 25 гадоў.

Мой позірк тым часам пераключаецца на іншыя цікавыя рэчы: дубовую лаву і стальніцу, люльку і калаўрот, дзежку і маслабойку, абрусы і ручнікі, насценныя сямейныя фотаальбомы і бажніцу - усяго не пералічыць. Дарэчы, фотаздымкі і абразы, - атрыбуты далёка не кожнага школьнага этнаграфічнага музея. Уражанне сапраўды такое, нібы апынуўся ты ў рэальнай вясковай хаце. І нават тое, што экспанаты "Хаткі" пакуль што не падпісаны, здаецца, робіць толькі больш адчувальнай адмысловую атмасферу свойскасці і аўтэнтычнасці.

- Я проста хацеў, каб гарадскія дзеці хоць бы збольшага ведалі тое, на чым вырас я: дзеля чаго прызначаўся той жа калаўрот, дзежка, прасніца, - тлумачыць "семантыку" аўтэнтычных прадметаў побыту Ровенскі. - Магчыма, нашая "Хатка" пакуль і не "цягне" на музей у прывычным сэнсе (хаця тут у нас ёсць вялікія планы і Міністэрства культуры паабяцала сваю дапамогу), але ўжо сёння мы маем магчымасць паказаць дзецям, чым жылі калісьці нашыя дзяды і прадзеды і што ў прынцыпе мусіць быць у любым годным доме. Менавіта адсюль - усе гэтыя фотаздымкі, абразы... Гэта ж толькі для нас пакуль паняцце адраджэння застаецца якімсьці няўцямным, неканкрэтным, далёкім. А ў Еўропе людзі даўно зразумелі, што ўсё пачынаецца толькі з роднага дому, з шанавання памяці ўласнага роду, сямейных традыцый. У той жа Італіі ледзь ці не ў кожнай хаце ёсць свой радаводны куток: сямейныя фоткі, старадаўні фамільны посуд, сярпы, плугі, прасы - усё гэта руплівa перадаецца з пакалення ў пакаленне на працягу 400 і болей гадоў.

Калекцыя рэдкіх музычных інструментаў, якую цягам доўгіх гадоў удалося сабраць Дзмітрыю Ровенскаму разам са сваімі сябрамі, калегамі і выхаванцамі (народнымі майстрамі-ўмельцамі, удзельнікамі фальклорных калектываў "Дудары" і "Мінскія музыкі"), - з'ява, вартая асобнай сур'ёзнай гутаркі. Без перабольшання - сапраўдны культурны феномен. Пра гэта сведчаць нават некаторыя лічбы прадстаўленых у зборы адзінак: 100 гармонікаў (50 з іх ручной працы!), 50 дудак, 30 акарын, жалейкі, цытры, скрыпкі, бубны - цуд, выраблены рукамі 17 выбітнейшых майстроў Беларусі (М.П.Гайдукевіча, І.І.Лычкоўскага, В.М.Размысловіча, У.Ф.Жукоўскага, В.Н.Кульпіна і інш.) і, вядома ж, самога Дзмітрыя Дзмітрыевіча.

Ёсць экспанаты - унікальныя ў найвышэйшым сэнсе гэтага слова: цымбалы ўзростам 130 гадоў, векавога ўзросту гармонік (а, між іншым, гармонік наогул як інструмент налічвае крыху болей за сто гадоў), скрыпка 1646 (!!!) года. Гісторыя апошняй з шэрагу "фантастычна-анекдатычных", з тых, калі лёс міжволі вымушаны "ўсміхнуцца" апантаным людзям. Са слоў самога Дзмітрыя Ровенскага: "Хавалі на маёй роднай Капыльшчыне дзеда-скрыпача. (Я на той час ужо быў у Мінску, а брат граў у тамтэйшым духавым аркестры.) Людзі плачуць вакол, больш за ўсё галосіць, вядома ж, бабуля таго дзеда... А ў труне побач з нябожчыкам - музыкі ўгледзелі - скрыпка. Прычым нейкая надта ж незвычайная скрыпка. Не ведаю, як музыкам удалося ў самы апошні момант перад тым, як сталі забіваць труну, выпрасіць у бабулі тую скрыпку (канешне ж, і грошы за сваю работу з яе не ўзялі, і яшчэ шмат чаго паабяцалі), але бабуля ўрэшце пагадзілася і аддала. Глядзяць, а там - "Страдывары". І год - "1646". Паехалі са скрыпкай у Маскву, у Інстытут Гнесіных, праверылі: сапраўды, скрыпка 1646 года, пазначаная ў каталогу фабрычная падробка пад Страдывары тых гадоў! Нядзіва, што грыф быў ужо ўвесь "сыграны", галоўка пабітая - гэта ж больш за тры стагоддзі мінула! Але я аддаў яе майстру Кірылу Сідаравічу Тарасенку, ён адрэстаўраваў яе, сёння на ёй можна граць".

Да слова, у "Беларускай хатцы" 14-й мінскай гімназіі экспанаты "жывыя" ўсе. Не толькі музычныя, але і такія, здавалася б, звычайныя прадметы побыту, як пілы, косы, набілкі, маслабойкі, калаўрот, чыгуны, падковы. Нібыта сапраўдныя музычныя інструменты, гучаць яны на канцэртах "Дударыкаў".

Але гэта ўжо іншае пытанне - пытанне ўласна людзей, дзякуючы якім і ў руках якіх ажывае гісторыя...

Людзі

Ці шмат працуе ў нашых школах па-сапраўднаму апантаных сваёй справай людзей? Ці можа быць апантаным увесь педагагічны калектыў пэўнай школы? Ці існуе, урэшце, ідэя, здольная "апантаць" сабою ўсіх настаўнікаў і вучняў адной школы?.. Адказы, да якіх прыйшоў я, пабываўшы ў 14-й гімназіі сталіцы: шмат, можа, ёсць...

Як зразумеў я са слоў намесніка дырэктара па выхаваўчай працы Марыі Іванаўны Гарохавай, такой агульнай выхаваўчай ідэяй для ўсёй гімназіі № 14 можа лічыцца ідэя прапаганды і развіцця беларускай нацыянальнай культуры. З гэтай мэтай і створана адмысловая выхаваўчая праграма "Спадчына", зацверджаная педсаветам гімназіі: творча працуюць выкладчыкі народнай музыкі (па класе жалейкі, цымбалаў, гармоніка, дуды, вакалу), займаецца актыўнай прапагандай роднай літаратуры гімназічная "Літгасцёўня" (у ёй паспелі пагасцяваць ужо многія слынныя літаратары), сістэматычна праводзяцца коласаўскія і купалаўскія чытанні (дарэчы, у гэтым юбілейным для нашых славутых песняроў годзе гімназія будзе змагацца за права насіць імя Янкі Купалы), ладзяцца многія іншыя пазаўрочныя мерапрыемствы, сярод якіх асаблівай папулярнасцю ў гімназістаў карыстаюцца гульнёва-сцэнічныя святы (кшталту "Песня народа - душа народа", "Беларуская калыханка"), а таксама абрадавыя святы, галоўнай перадумовай правядзення якіх з'яўляецца як мага большая набліжанасць да народных форм, альбо аўтэнтызм. На гэтую беларускую ідэю, інакш кажучы, "аўтэнтызм" у шырокім сэнсе, па вялікім рахунку і працуе ўвесь апантаны педагагічны калектыў гімназіі на чале з дырэктарам Таццянай Іосіфаўнай Радзько.

Іншая справа - апантанасць асобнага чалавека, ці гэта настаўнік, ці гэта вучань, - з чаго пачынаецца яна? Несумненна, найбольш апантаны з усіх выкладчыкаў 14-й Дзмітрый Ровенскі з гэтай нагоды ўспамінае шмат, так бы мовіць, знакавых момантаў свайго жыцця. Гэта і незабыўная згадка пра тое, як ягонаму бацьку, гэтаксама фатальна захопленаму музыкай, прыслалі з Амерыкі сапраўдную гавайскую гітару. "Такой ані ў кога тады не было, дый цяпер няма".

Гэта і словы першага Настаўніка з вялікай літары Уладзіміра Іванавіча Кісялёва, пераемнікам якога на чале "Дударыкаў" урэшце і стаў сам Дзмітрый Дзмітрыевіч: "Быць табе музыкам..."

Гэта і самы першы канцэрт ансамбля ў 1970 годзе на сцэне Палаца Мінскага аўтамабільнага завода, калі трэба было заваёўваць сабе права на жыццё, выступаючы перад абсалютна непадрыхтаванай да фальклорнай музыкі аўдыторыяй. "Думаў, закідаюць зараз тухлымі яйкамі. Усе ж калектывы тады былі толькі з гітарамі. А што мы - усяго чатыры дудачкі ды адзін баян - супраць гітарыстаў? Але ж не... Выканалі два невялікія нумары - зала тут жа сціхла. Вось тады я і зразумеў - у гэтым кірунку і трэба працаваць..."

Летась узорны (з 1993 года) дзіцячы фальклорны ансамбль "Дударыкі" адзначыў сваё трыццацігоддзе. За плячыма ў Дзмітрыя Ровенскага і ягоных выхаванцаў - больш за тысячу двухсот канцэртаў, у тым ліку каля трохсот за мяжой: у Польшчы, Германіі, Фінляндыі, Францыі, Італіі, Латвіі, Тайвані, Партугаліі. "Дударыкі" - лаўрэат шматлікіх міжнародных і рэспубліканскіх фестываляў. Толькі за некалькі апошніх гадоў ансамбль атрымаў Дыпломы лаўрэата фестываляў "Спадчына", "Голас дзяцінства", "Усе мы родам з дзяцінства", "Сузор'е", "Беларусь - мая песня".

У 1998 годзе калектыву быў уручаны Грант спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. А ў 2000 годзе Грант Прэзідэнта атрымалі двое ўдзельнікаў ансамбля, у гэтым жа годзе "Дударыкі" прывезлі Кубак фестывалю з вострава Тайвань, дзе зрабілі сапраўдны фурор, літаральна скарыўшы публіку і прэсу, спяваючы ў адрозненне ад многіх іншых ансамбляў без фанаграмы...

Дарэчы, з фанаграмай ці без яе - такой праблемы для "Дударыкаў" наогул не існуе. Дзмітрый Ровенскі наогул здзіўляецца, як у прынцыпе можна выконваць фальклор пад фанаграму, з жалем канстатуе факт ці не ўсеагульнай эстрадызацыі фальклору, адыходу яго ад аўтэнтычнага гучання.

"Сёння, бадай, усе фальклорныя калектывы выкарыстоўваюць адны і тыя ж заезджаныя хады. Усё неяк пад эстраду, усё нейкая цьмяная стылізацыя пад фальклор, - даводзіць сваю эстэтычную пазіцыю Дзмітрый Дзмітрыевіч. - Мы ж імкнемся да таго, каб кожны нумар быў менавіта нумарам, са сваёй, кажучы па-руску, ізюмінкай: ці гэта выкарыстоўванне нейкіх незвычайных прадметаў (кошыкаў, сітаў, пілаў, касаў), ці якіясь незвычайныя самі па сабе танцавальныя і інструментальныя прыёмы. Я сам у дзяцінстве бачыў, як можна граць на тым жа гармоніку: ззаду, на каленях, над галавой, пад нагой - нашы дзеці так гэтаксама могуць..."

Гэтае вось жаданне мець адметны твар і заўсёды радаваць гледача ўсё новымі і новымі нумарамі-сюрпрызамі і вызначае тыя штодзённыя клопаты, якімі жыве ўзорны калектыў "Дударыкі": няспынны пошук новага рэпертуару, адкрытыя семінары ў гасцях у такіх вядомых калектываў, як "Крупіцкія музыкі", "Церніца" і "Неруш", сумесныя заняткі з ансамблем "Мінскія музыкі" (створаным, дарэчы, таксама Дзмітрыем Ровенскім з лепшых музыкантаў і спявачак-аматараў, за плячыма некаторых з якіх - ад 40 да 60 гадоў ігры на сваім інструменце).

Нават праблемы, якія непазбежна ўзнікаюць на шляху любога творчага калектыву, у "Дударыках" дзіўным чынам вырашаюцца на карысць агульнага поспеху ансамбля. Так, калі рэзка паўстала праблема недахопу ў калектыве хлопчыкаў, Дзмітрый Дзмітрыевіч на свой страх і рызыку набраў дзяўчынак, ад чаго "Дударыкі" толькі выйгралі ў сэнсе харэаграфічнай афарбоўкі і экспрэсіўнасці. Тое ж, што менавіта ў "Дударыках" упершыню ў краіне дзяўчынкі зайгралі на барабане, бубне, гармоніку, дудцы, акарыне, жалейцы і нават на дудзе, - факт наогул беспрэцэдэнтны.

Факт, які, апроч усяго, прымушае па-іншаму паглядзець і на чалавечыя магчымасці.

P.S. Птушкі

Акрамя рэчаў і людзей, у "Беларускай хатцы" гімназіі № 14 жывуць птушкі - даўняя любоў Дзмітрыя Ровенскага. Калі ён сказаў мне, што вывеў гібрыд канарэйкі і шчыгла, і гэтую птушачку "Дударыкі" цяпер заўжды бяруць на свае канцэрты, ставяць на сцэну клетку і крылатае стварэнне спявае разам з музыкамі ("Чуе гармонік!"), - я напачатку не паверыў...

Падчас нашай дыктафоннай гутаркі было амаль не чуваць птушыных галасоў. А пад развітанне Дзмітрый Дзмітрыевіч вырашыў паднесці нам з фотакорам сюрпрыз: проста ў самой "Хатцы" дзеці, што прыйшлі на чарговую рэпетыцыю, "закацілі" нам маленькі канцэрт. Без падрыхтоўкі, што называецца, з ходу. Не перадаць уражання! Проста цуд! Але я, зрэшты, не пра гэта.

Калі сціхлі апошнія гукі музычных інструментаў, пакойчык "Хаткі" поўніўся звонкім пералівістым птушыным шматгалоссем. Праўду ўсё ж казаў Дзмітрый Дзмітрыевіч: птушкі пачулі гармонік. Яны спявалі без фанаграмы.

Дальбог, аўтэнтычная гімназія...

Мікола ЧЭМЕР.

НА ЗДЫМКАХ: экспанаты "Беларускай хаткі"; кіраўнік ансамбля "Дударыкі" Дзмітрый Ровенскі; старэйшы склад "Дударыкаў".

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Гэта цікава

Вярблюду далёка да жырафы

Леў вызначаецца цікавай асаблівасцю: з усіх вялікіх драпежнікаў у яго самае маленькае сэрца.

* * *

Самыя глухія з усіх істот - гэта мухі, смаўжы і марская зорка. Яны ўвогуле пазбаўлены слыху.

* * *

Некаторыя жывёлы - вельмі чуйныя да радыеактыўных выпраменьванняў. Яны рэагуюць нават на самыя слабыя іх дозы. Смаўжы, напрыклад, уцягваюць свае маленькія рогі, малюскі закрываюць ракавіны, марскія анемоны скручваюцца, а мурашы ўцякаюць. Чалавек жа можа выявіць радыеактыўнае выпраменьванне толькі з дапамогай спецыяльных прыбораў.

* * *

Сабака адрознівае каля двух мільёнаў пахаў.

* * *

Коні спяць стоячы лепш, чым лежачы.

* * *

Вярблюду далёка да жырафы, якая можа не піць шэсць месяцаў, а таксама валодае здольнасцю есці акацыі з вострымі калючкамі.

* * *

Дзікабраз ліняе, пастунова мяняючы іголкі. Страціўшы некалькі іголак, ён чакае, калі на іх месцы вырастуць новыя, а потым мяняе гэткім жа чынам астатнія. Яшчэ адной цікавай асаблівасцю дзікабраза з'яўляецца яго плывучасць. Ён плавае як пробка. Справа ў тым, што поласці ўнутры яго шматлікіх іголак запоўнены паветрам, гэта і дапамагае жывёліне свабодна перамяшчацца па паверхні вады.

* * *

Служыцелі заапаркаў не раз заўважалі, што антылопы забіваюць і з'ядаюць вераб'ёў, галубоў і іншых птушак, якія апынуліся ў іх клетках або загонах. У Афрыцы быў выпадак, калі антылопа палявала за цацаркай. Яна падышла да птушкі і затаптала яе капытамі задніх ног. Мяркуюць, што антылоп прываблівае птушынае пер'е, у якім утрымліваюцца рэчывы, патрэбныя для росту рагоў.

* * *

Птушкі ў час далёкіх пералётаў арыентуюцца днём па сонцы, а вечарам - па зорках.

* * *

Паразітызм зязюлі, які праяўляецца ў падкідванні яек і нават птушанят у чужыя гнёзды, - адна з неразгаданых таямніц прыроды. Цікава, што ў зязюлянят праз некалькі гадзін пасля нараджэння ў чужым гняздзе праяўляецца так званы рэфлекс выкідвання. Будучы яшчэ сляпымі, птушаняты, растапырыўшы голыя крылы, падлазяць пад яйка або птушанят законнай гаспадыні гнязда і, паклаўшы яго ў лагчынку ў сябе на спіне, выкідваюць прэч.

Другой асаблівасцю зязюлі з'яўляецца амаль поўная адсутнасць голасу ў самкі. Кукаванне ў нашых лясах, да якога мы так прывыклі, - справа самца. Самка ж здольная толькі на ледзь чутнае "клі-клі-клі".

* * *

Змеі носяць своеасаблівыя акуляры і мяняюць іх некалькі разоў у жыцці. У змяі вочы не закрыты рухомымі цёмнымі павекамі, як у іншых жывёлін. Над кожным вокам ёсць зусім празрыстае павека, прымацаванае да краю вачніцы, як шкельца да дужкі акуляраў. Перад лінькай такія "акуляры" мутнеюць, і зрок змяі пагаршаецца. А ў час лінькі яна скідвае ўсю сваю скуру разам з "акулярамі". У яе вырастаюць новыя павекі - зусім чыстыя і празрыстыя.

* * *

Самую вялікую колькасць зубоў мае садовы смоўж, які водзіцца ў Амерыцы. У роце гэтай жывёліны 135 радоў зубоў па 105 у кожным радзе. Калі смоўж прагрызае падземны калідор, ён дзейнічае 14175 зубамі.

* * *

Замест барометра можна выкарыстоўваць рыбу гальца. У яснае надвор'е галец нерухома ляжыць на дне акварыума. Але вось ён пачынае падаваць прыкметы жыцця. Віхляючы доўгім целам, галец плавае ўздоўж сценак акварыума. Праз нейкі час неба зацягваецца хмарамі. Калі галец гойсае па акварыуме ўверх-уніз, управа-ўлева так, што здаецца, быццам цэлы клубок цёмных доўгіх цел запоўніў акварыум, значыць хутка ў шыбы забарабаняць кроплі дажджу. І прадказанні гальца вельмі часта пацвярджаюцца.

Тамара ТРАФІМОВІЧ.

Шанцуе ўзгорку ў Горках, альбо Баслаўляючы травы...

Паспеў абрасці міфамі, легендамі той непрыкметны, здавён безыменны ўзгорак на тэрыторыі Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі. Кажуць, нават ад позірку на яго міжволі прыходзіць непадробнае, неадчэпнае хваляванне, студэнт ты альбо выкладчык, выпускнік ці абітурыент... З далёкіх часоў (а гэта ўжо больш за 160 гадоў) месца называецца "Парнасам".

Як жа сюды, у Горкі на Магілёўшчыне, перадалася назва горнага масіву ў сярэдняй частцы Грэцыі - Факідзе? Як жа ўзгорку наканаваў лёс мець тое ж прызначэнне, што і месца знаходжання, паводле старажытнагрэчаскай міфалогіі, Апалона - Бога сонца, святла, мудрасці, апекуна мастацтваў - і муз, а ў пераносным сэнсе - свету паэзіі, таварыства паэтаў? Аказваецца, некаторыя даследчыкі звязваюць менавіта з гэтым узгоркам у Горках гісторыю напісання шырока вядомай ананімнай паэмы "Тарас на Парнасе". Яе сатырычна-гумарыстычная матывацыя і сёння вабіць чытача. Яскравыя карціны побыту сялян падаюцца праз вобраз палясоўшчыка Тараса.

Нездарма, мабыць, большасць даследчыкаў аддаюць перавагу меркаванню беларускага этнографа Е.Р.Раманава аб тым, што аўтарам памянёнай паэмы мог быць адзін са студэнтаў Горы-Горацкага земляробчага інстытута (так раней называлася цяперашняя акадэмія) сярэдзіны XIX стагоддзя, прычым звязаны з рускім асяроддзем. Думка, безумоўна, не можа нават мець налёту катэгарычнасці, а толькі права на існаванне з улікам пэўных абставін. Менавіта такога падыходу да разгадкі таямнічасці ананіма прытрымліваецца і Уладзімір Ліўшыц, дырэктар Горацкага гісторыка-этнаграфічнага музея, дацэнт кафедры маркетынгу і права Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі, кандыдат філасофскіх навук, член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі па вывучэнні нацыянальных меншасцей, аўтар больш дваццаці кніг па гісторыі і краязнаўстве, прычым усе яго творы ў той ці іншай ступені звязаны па сваім змесце з горацкай зямлёй.

Апошняя з яго кніг - "Раскопкі вакол Горацкага "Парнаса" - пабачыла свет у Горках і па сваёй усёахопнасці, насычанасці фактамі, па падачы імён прэтэндуе, на маю думку, нават называцца літаратурнай і навуковай энцыклапедыяй звестак аб адным з рэгіёнаў Магілёўшчыны. Яе першы раздзел "Вучыліся ў Горках" якраз уключае артыкул "Ці з горацкай прапіскай быў Тарас? (З гісторыі горацкай версіі напісання паэмы "Тарас на Парнасе")".

З меркаваннем даследчыка, напэўна, нельга не пагадзіцца. Дык хто ж канкрэтна мог быць той, адзін са студэнтаў? Ці, падыходзячы інакш, хто ж мог падказаць, падштурхнуць кагосьці на публічнае паэтычнае выказванне ўласнага стаўлення да тагачаснай рэчаіснасці? Вясковец? Навуковец? Нарадаволец? Разначынннік? Тады хапала ў інстытуцкім асяроддзі любых з пералічаных ці іншых, якія, не выключана, недзе выказваліся ўслых наконт неабходнасці змен у тагачаснай сістэме землекарыстання, сітуацыі вакол шмат якіх іншых пытанняў у жыцці грамадства.

Горы-Горацкі земляробчы інстытут быў на той час першай у Расіі вышэйшай сельскагаспадарчай навучальнай установай. У.Ліўшыц устанавіў, што пра яе стала шырока вядома, калі было апублікавана апавяданне "Поярков" П.Мельнікава, вядомага пад псеўданімам Андрэй Пячэрскі. Пісьменнік выпадкова стрэўся з прыставам, які займаўся вымаганнем. А пачалося з таго, што ён пазнаёміўся з цыркулярам "Аб аддачы малалетніх сялянскіх дзяцей у Горы-Горацкую школу Магілёўскай губерні" (інстытут напачатку быў адкрыты як земляробчая школа). Прайдзісвет, як канстатаваў аўтар апавядання, пачаў аб'язджаць багатых сялян, тлумачачы ім, што "гэта губерня за Сібір'ю, на самым краі свету. І ўся яна на магілах. А на тых магілах гара, і на той гары школу завялі... Сялянскіх дзетак там усякаму гору навучаць. А таму і назвалі "на горы Горацкая школа". Пасля пачутага сяляне сталіся адкупіцца, каб не пасылаць дзяцей на вучобу.

Але прага да ведаў аказалася мацнейшай за такі падман. Вырас у падмаскоўнай вёсцы Гульнёва Аляксандр Саветаў, і цяга да зямлі прывяла яго ў адзіны ў той час у дзяржаве інстытут, дзе можна было набыць вышэйшую сельскагаспадарчую адукацыю - Горы-Горацкі земляробчы. Яму ён аддаў 15 гадоў жыцця. Тут пачалося станаўленне сусветна вядомага вучонага, агранома, педагога. Пасля заканчэння ў 1850 годзе інстытута А.Саветаў застаўся ў ім выкладаць і праз пяць гадоў стаў прафесарам, загадчыкам кафедры сельскагаспадарчай тэхналогіі, чытаў лекцыі па аграхіміі. Тут жа вывучаў розныя сістэмы земляробства, севазваротаў на вучэбна-доследных участках Горы-Горацкай фермы і на зямельных надзелах мясцовых сялян, напісаў навуковую працу "Пра развядзенне кармавых траў у полі", за што яму прысудзілі вучоную ступень магістра сельскай гаспадаркі (праца перавыдавалася чатыры разы). Пазней ён працаваў загадчыкам кафедры ў Пецярбургскім універсітэце. Тут з'явіўся ў друку яго новы твор "Аб сістэмах земляробства", і вучоны быў удастоены звання доктара сельскай гаспадаркі (дарэчы, першага ў Расіі).

Яшчэ ў Горы-Горках А.Саветаў пачаў супрацоўнічаць з Вольным эканамічным таварыствам, дзе пазней узначаліў сельгасаддзел. Ён быў вядомы і як таленавіты настаўнік моладзі, меў шматлікіх вучняў і паслядоўнікаў. Адзін з яго вучняў - В.В.Дакучаеў - з'явіўся заснавальнікам расійскага глебазнаўства.

І магчымы час напісання памянёнай паэмы "Тарас на Парнасе", і яе змест, і абставіны з'яўлення ў друку даюць магчымасць ускосным чынам выказаць меркаванне аб пэўным дачыненні А.Саветава да ананімнага твора, хутчэй за ўсё да таго асяроддзя, дзе жыў сам аўтар. Можна з пэўнай ступенню верагоднасці казаць аб блізкасці поглядаў А.Саветава на сялянскае жыццё, якое ён назіраў як даследчык, і аўтара паэмы, які дазволіў сабе сатырычныя выпады супраць славянафільскай ідэалізацыі патрыярхальнага вясковага побыту. Але гэта толькі здагадкі. Так што спрэчкі вакол аўтарства паэмы, распачатыя паўтараста гадоў таму, працягваюцца. А юбілей знакамітага аграрніка А.Саветава (ён нарадзіўся 175 гадоў назад) і новая праца У.Ліўшыца - дзве найноўшыя нагоды далучыцца да роздуму аб даўняй праблеме.

Мікалай ЧАЙКА.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-43-71; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, bng@e-mail.ru

Адказны дзяжурны Ала КЛЮЙКО.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны.
Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 1473
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 4.3.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экзэмпляраў.